

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

HOOFDPUNTEN UIT HET SLOT VAN HET BOEKJESAJA I (2e reeks)

In de maand augustus van het vorige jaar hebben we ons bezig gehouden met het slot van het boekjesaja, d.w.z. de hoofdstukken 56 t/m 66.¹ In een korte reeks van vier artikelen, waar dan ook nog weer eens een inleidend artikel afgaat, kon maar een beperkte hoeveelheid stof nader worden bekeken. We kwamen niet verder dan hoofdstuk 60 en voor ons gevoel (en denkelijk dat van de lezer) zijn we wel met heel grote stappen door de materie van die hoofdstukken heen gegaan. Ik denk hier vooral aan het derde artikel dat 57 : 14 t/m 59 : 21 wil omvatten. De hoofdstukken 56 en 60 sprongen er dientengevolge wel uit!

Om die reden willen we dit jaar met deze serie verder gaan. En dan op het toen uitgezette en ingeslagen spoor. Voor het standpunt dat we toen ingenomen hebben, zijn we zo vrij te verwijzen naar het eerste artikel van de eerste reeks² onder de titel: Vragen van canonieke aard. Het zou te

veel ruimte vragen, dit alles hier nog eens te herhalen, zij het ook nog zo summier. We hopen dat de lezer het nog binnen bereik heeft. De draad opnemend waar we die toen hebben laten vallen, zijn we nu toegekomen aan Jesaja 61 en we geven dit artikel als titel mee: **Een volk ontvangt de vreugdebode (Jesaja 61)**.

'Een volk'

Met opzet hebben we de in deze hoofdstukken aangesproken telkens weer zo aangediend, al weet ieder wel over wie het gaat: het volk Israël. Ja, weten we het wel zeker? Als we verder vragen: Welk Israël? zou kunnen blijken dat dit alles nog zo simpel niet ligt. Was het het Israël/Juda van vóór, tijdens of nà de ballingschap? Gelden de woorden het **gehele** volk of slechts een deel, het Israël in de **diepere** zin van het woord? En dat hangt weer onlosmakelijk samen met de omstandigheden waar de profeet of de Vreugdebode op zinspeelt. Om kort te gaan, onze bedoeling is de lezer te doen beseffen, dat we hier met een reëel volk te doen hebben, echte mensen met hun behoeften, wensen, klachten en vreugden en ideeën, die

Hoofdpunten uit het slot van
het boek Jesaja I (2e reeks)
t/m Ohm inn

UIT DE SCHRIFT

Voorspoed bij tegenwind
D. Griffioen

Met kritiek aan het werk
M te Velde

Sexuele opvoeding van de
oudere jeugd II (slot)

Jetze J.D. Baas

Waarom zou je niet trouwen?
H Folkers

Een ander klimaat!

G J van Middelkoop

Afscheid dr. A.N. Hendriks

C J Smelik

G J van Middelkoop

toen en toen hebben geleefd, ergens in het derde deel van de zesde eeuw voor Christus, op een bepaalde plaats, niet meer in Babel, maar in Palestina, in een situatie waar de Godsgezant op inspreekt. Een profeet spreekt immers woorden op zijn tijd. Het is ermee als met een preek vandaag. Die moet landen bij de hoorders, de gemeente die wordt aangesproken.

Maar, hoor ik al iemand opwerpen: Gaat dat wel op in dit geval? Wie, die Jesaja 61 hoort lezen, denkt niet terstond aan Lucas 4: Het optreden van onze Heiland in de synagoge van Nazaret, waar hij door de bewoners van die stad werd afgewezen? Daar, in Nazaret, heeft de Heiland over deze tekst gepreikt. Of deze tekst voorgelezen. Hij was de Enige die dit doen kon, omdat Hij hiertoe het recht had. En hoe het dan precies met het eerste uitspreken of voordragen van dat Godswoord in de eeuwen voor Christus is geweest, denken wij, daar moeten we ons maar niet te zeer in verdiepen. Hoe het ook zij, Lucas 4: 14v. is en blijft voor ons de invalshoek voor Jesaja 61. Toch wagen we de vraag: Doen we daarmee volkomen recht aan de Schriften? We gaan nu verder maar niet in op allerlei kwesties die zich laten stellen, als daar zijn: was Jezus gebonden aan een bepaalde pericoop, een tekst die op die sabbatsdag aan de orde van behandeling was? Was er in de synagogale eredienst **überhaupt** een vastgestelde kalender voor lezingen? We weten het niet. Heeft de Heiland zichzelf aangeboden als voorlezer zonder gevraagd te zijn? Heeft Hijzelf naar vrije keuze een passage, **n.l.** de onderhavige, **opgezocht**?³ Op deze vragen kunnen wij niet met stelligheid **antwoorden**.⁴

Zoveel is zeker: Jezus, reeds bekend als leraar en man van wonderen, leest weloverwogen Jesaja 61 voor. Dat is zijn **preek**.⁵ En het 'heden is dit schriftwoord in uw oren

vervuld', is een dikke streep onder die preek: het Amen, zo u wilt. We kunnen J. van Bruggen toestemmen, dat de Here Jezus het bij de voorlezing had kunnen laten om dan te wijzen op zichzelf en dan bepaald op wat de mensen toch allerwegen van Hem konden horen vertellen: Zijn boodschap, zijn wonderen, in andere woorden: Het optreden van de Heiland is om zo te zeggen: de proef op de som; het blijkt van de waarheid van wat we in Jesaja 61 lezen. Dat neemt niet weg dat meer dan vijf eeuwen voor Hem, reeds een profeet of bode deze woorden heeft doen horen. Die profeet besloot zijn woorden dan niet met een 'Heden is deze Schrift in uw oren **vervuld**'. 'Dat belet evenmin een predikant van vandaag om Jesaja 61 of Lucas 4 tot zijn tekst te kiezen, ja, hij moge zich aangemoedigd weten, nu de Schrift zelf zo'n schitterend **openbaringshistorisch** perspectief hem biedt!

I. De bode; Gods gezalfde; zijn opdracht

Laten we eerst een antwoord zoeken op de vraag: *Wie is hier aan het woord?* Wie is de man, die eeuwen voor Christus op aarde kwam, deze woorden in de mond durfde nemen?

Mogelijk denkt de lezer: Dat hebt u ons zojuist verteld: Jezus Christus is die Gezalfde! Dat is waar. Wij weten dat of kunnen dat nu weten. Maar, zo gaan we verder. Toen Christus die voorlas te Nazaret, stonden die woorden reeds op schrift. En voor ze werden opgetekend, zullen ze reeds uit iemands mond hebben geklonken. Wie was die iemand, die eerste, wiens woorden de Here Jezus vrijmoedig voor zijn rekening neemt? Wij werpen deze vraag op, want dat eens de Zoon van God in eigen persoon, deze woorden op zichzelf zou betrekken – Hij, het vleesgeworden Woord – **dat** ging *hun* begrip te boven; daar hadden zij toen in ieder geval nog geen voorstelling van! En zelfs Jezus' **tijd-** en plaatsgenoten zullen hem met open mond hebben aangestaard, toen Hij deze passage had gelezen en weer was gaan zitten. Ze kenden Hem immers zo goed. Al te goed, zouden we zeggen. Dat heeft zijn voordelen, maar evengoed zijn nadelen. Doch terug van het Nieuwe naar het Oude Testament.

Nogmaals: Wie was die eerste spreker? We nemen aan dat er *tôen* reeds iemand is geweest, die deze woorden liet horen voor de oren van het toen-levende volk.

We lieten ons reeds het woord 'profeet' ontvallen, dat lijkt mij aannemelijker dan dat we aan een priester moesten denken, al zijn er auteurs geweest die dat hebben **be-toogd**: Was een priester, middelaar **van** het heil bij Gods altaar, niet de daarvoor aangewezen persoon?

Er zijn er die denken aan de 'geest der profetie', de **geza-menlijke** profetenstand, dus een collectiviteit in **plaats** van een eenling. Verder is nog de mening naar voren **ge-bracht** dat we dat maar moeten uitbreiden tot Israël, de gemeente der vromen, het ideale volk.

En zo komt men uit bij 'de Knecht des HEREN', die we in het tweede **deel van** Jesaja tegenkomen (**hfss.** 42, 49, 50 en 5213). Het lijkt wel of deze laatsten heel dicht bij de Nieuwtestamentische openbaring zijn, maar we moeten er

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE, DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TERBEEK, DRS. B. BOS, DRS. AL.Th. DE BRUIJNE, DRS. R. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDMAN

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, MIS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. M. GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen. Tel. (05202) 31201

Alle stulden bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre BV, Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes. Postbus 25.4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar, f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

 De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

terdege rekening mee houden, dat dat niet impliceert, dat de KNECHT uit Jesaja volgens hen ook de Christus is. Een veel aangehangen visie is dat het *hële* volk der Joden, zichzelf in de persoon van die knecht voorgesteld mag zien. Niet gerepresenteerd maar: voorgesteld: de knecht dat IS het volk! Een theorie, die zich van de bijval der Joden bij voorbaat verzekerd mag weten! Waren niet de Joden het volk, dat de eeuwen door zo onnoemelijk veel had geleden? Plaatsbekledend, zoals sommigen er veelbetekenend aan toevoegden?⁶

Als u het mij vraagt. Wij voor ons denken aan een *persón*; niet aan een collectivum, een gemeenschap, een volk. Lees maar de verzen 1 tot 3a: Hij heeft mij gezonden. Mij, eerste persoon enkelvoud. We geven toe, dat zou een heel volk kunnen zeggen als het zich uitte bij monde van een, hun spreekbuis. Hoofdstuk 60 spreekt ook steeds in de tweede persoon enkelvoud tot het volk, alsof het een echte vrouw gold; die metafoor wordt het hele hoofdstuk door volgehouden. Maar het 'Hij heeft mij gezonden' hoor je in het Oude Testament *niet* uit de mond van een volk, maar van een proféet. Hoe zal ooit een heel volk een opdracht kunnen ontvangen met betrekking tot een deel van hen? En dat is nog wel het beste deel: de zachtmoedigen! Neen, voor dergelijke delicate opdrachten maakt JAHWE gebruik van de dienst van een mens, een persoon, zoals hier het geval is.

Die deelt ons om te beginnen mee, dat God hem gezalfd heeft, met dien gevolge dat Gods Geest op hem rust. Moeten we hier denken aan een echt zalvings-ceremonieel?

Dat is niet nodig. Als de Geest op hem is gelegd, gedaald (wat dat aangaat zou het op het volk kunnen slaan, want dat zal eens in zijn geheel de Geest ontvangen, maar dat is dan ook tijdens het Pinkstergebeuren uit Handelingen 2, dus onder het Nieuwe Testament, waartegenover onder het Oude Testament begiftiging met de Geest tot enkelingen is beperkt), is hij ipso facto, met dat feit als zodanig, een gezalfde.

Volgende vraag is nu: Waarom wordt die zalving door de profeet helemaal aan het begin van dit hoofdstuk zo nadrukkelijk naar voren gehaald? We wijzen op twee dingen: Terwijl ik dit vraag, las ik bij mijn toelichting in gedachten een korte pauze in, die er in de tekst van het hoofdstuk niet is... Immers, de spreker gaat, na zichzelf te hebben voorgesteld, niet bij name (wisten we het maar), maar overeenkomstig zijn *functie*. Die moet de Bijbellezer weten! Onze idee van wat geschiedschrijving is spoort lang niet altijd met de Bijbelse wijze van historiografie, onmiddellijk verder met het omschrijven van zijn taak! Hij is een profeet, een bode, dus iemand die zijn mond gebruikt.

Waarom? Om een blijde boodschap te brengen aan de ootmoedigen, en dan volgt er nog veel meer, maar dit staat voorop als een soort samenvatting, die dan in het vervolg nader wordt uitgewerkt. Die samenvatting biedt al veel: Blijde boodschap. We vragen: Wat wist men daar in die tijd van? Meer dan we denken! We komen de term vaker tegen in het tweede deel van ons boek, in Jes. 40 : 9 en

52 : 7 als naamwoord 'Vreugdebode' (N.B.G.) en in 52 : 7, 60 : 6 en 61 : 1 als werkwoord, 'goede boodschap brengen'. Het Hebreeuwse woord, b-š-r- moet reeds toen de hoorder als muziek in de oren hebben geklonken, maar was ook inderdaad 'een verkwikking van het gebeente/de ziel' om het eens met een schriftuurlijke term uit te drukken. Juist vanuit het oogpunt dergenen voor wie het bestemd was: de ootmoed, was het woord vol van betekenis. De ootmoedigen, wie zijn dat? Een bepaalde groep binnen het volk? Dient de profeet of de spreker, de bode, hier groepsbelangen? Een aangelegen vraag in een hoofdstuk als dit! Wie even nadenkt zegt: Nee! Immers, wie wil graag bij zo'n groep behoren? Niemand immers. Of ja, het moeten de hypocrieten uit Zondag 30 van de Catechismus zijn. Maar dat is juist het afkeurenswaardige dat er in de kerk leden zijn, die menen dat de ootmoedige een 'rol' is die men bij tijd en wijle spelen kan. Dat is de bedoeling van dit door en door schriftuurlijke woord nu net niet! Ootmoed, dat is ook geen karaktereigenschap, al komen we op onze levensweg zachtmoedige mensen tegen of zijn we het zelf. Gefeliciteerd. Dan spreekt Christus ons zalig. Ootmoedigen zijn in de Bijbel, het Oude Testament voorop, diegenen die door de omstandigheden zo gemaakt zijn; omstandigheden die zich tegen hen keerden, hen bogen, knakten bijna en hen klein maakten. Als een gewonde moesten ze door de kundige arts worden verbonden. Het gewonde lichaamsdeel is ditmaal een heel vitaal bestanddeel: het hart, het centrale orgaan, dat het hele leven en zijn uitgangen beheerst.

De bode gaat verder: 'gevangenen' noemt hij hen.

Gevangenen?, vragen wij. Wie heeft hen gevangen genomen of houdt hen in die toestand?

Waren het de Babyloniërs, de harde heren ten tijde van de ballingschap? Niet meer! Dat was eens zo, maar ligt nu achter de rug.

We ontmoeten in deze laatste hoofdstukken van Jesaja de gemeente die uit de ballingschap is teruggekeerd, zoals we in onze artikelen van het vorige jaar hebben betoogd.⁷ Maar kunnen de Israëlieten, terug op vaderlandse bodem, nog als gevangenen bestempeld; gebrandmerkt?

Ja, want een ballingschap in Babel is niet het enige kwaad dat hun overkomen kan. Ook terug in Palestina, kunnen er harde heren zijn, die hun macht laten gelden. Om hier aan schuldsavernij te denken in de zin waarin de Mozaische wet daarover spreekt (Leviticus 25 b.v.) zou ons tot speculaties kunnen verleiden, waaraan genoegzame grond ontbreekt. Al zinspeelt het Hebr. woord 'derôr' daar misschien op. Maar dat daargelaten, we kunnen ons voorstellen dat de terugkeer in het land erg is tegengevallen. De kale puinhopen en ruïnen staarden de vroegere bewoners en hun kinderen aan. Ellende in Babel werd gevolgd door de ellende binnenslands. Eens gevangen voelen zij zich nog steeds gevangene van een droevig lot; gevangenen in de ban der troosteloosheid. Aan die door omstandigheden gehandicapten belooft de Vreugdebode de opening van de ogen.⁸ Opening der ogen, een verrassende blik op de toekomst, die dan ook betere, gelukkiger

tijden behelst. We moeten dat in deze context breed zien. Dan begrijpen we wat het jaar van het welbehagen van onze God ten diepste inhoudt. Men vergelijkt het gaarne met het uit de wet bekende Jubeljaar. Best. Als we maar bedenken, dat het niet numero zoveel in de lijst van jubel-jaren zal worden, bestemd om gevolgd te worden door 49 jaren van steeds toenemende verachtering in het bezit van zijn vrijheid en zijn goederen... Neen, dit jaar van het welbehagen van onze God, ingeluid door deze boodschap, beoogt niet minder dan de wederherstelling van alle dingen, waar we in het Nieuwe Testament van lezen (Hand. 3: tijden van verademing van het aangezicht des HEREN). Dat is pas troost in de volle zin van het woord. Maar, zal iemand vragen: Gaat die wederoprichting gepaard met een Dag der Wraak?

Ja, antwoorden wij. En of men nu wraak neemt in de zin van straf, of in de zin van 'vergelding', het is geen onbetamelijk woord, waarvoor de evangeliebelijdende christen zich zou moeten schamen. Neen toch?! Ieder weet, waar gebouwd wordt daar zal eerst moeten worden gesloopt: muurresten moeten worden afgebroken en tot de grond neergehaald. Dat geldt ook voor mensen. De troostrijke zijde van de boodschap is voor mensen bestemd, de negatieve ook. Tegenover de ootmoedigen uit onze tekst, staan, binnen en buiten Israël degenen, die zich niet willen laten verootmoedigen, de hoogmoedigen, de goddelozen. Ook toen, toen die woorden uit Jesaja 61 voor het eerst klonken is het evangelie verkondigd met bevel van geloof en bekering...

Op wie niet gelooft op die blijft de toom van God.

Zo, met in rekening brengen van die vergelding, worden de treurenden in Sion pas echt getroost.

Ten teken daarvan wordt hun nu toegezegd, dat zij nieuwe klederen zullen dragen: met sieraden zich zullen tooien. U ziet, de kleding is niet maar iets aan de buitenkant, iets wat er niet zo op aankomt, zoals je tegenwoordig nog al eens horen kunt. De kleding is, sierlijk en fraai, de passende uitdrukking van wat er leeft in het hart van de eens treurenden, die nu blij gemaakt zijn.

Tekenend is ook de nieuwe naam: eikebomen der gerechtigheid. Als bomen, diep geworteld en breed uitgegroeid, en zo van verre herkenbaar, zullen ze daar staan. Een treffend beeld voor een christen. Geheid in het evangelie, het Woord van zijn God, en niet als een riet heen en weer bewogen.

Een volgende keer hopen we nog op het vervolg van dit hoofdstuk terug te komen.

H.M. Ohmann

¹ *De Reformatie*, 68ste jaargang, nummers 43 t/m 46 (7, 21, 28 augustus en 4 september).

² Zie daarvoor het artikel van 7 augustus.

³ J. van Bruggen, *Het evangelie als voorgeschiedenis* (C.N.T.).

⁴ S. Greijdanus, *Lucas* (commentaar op het Nieuwe Testament, Lucas), Amsterdam 1940.208.

⁵ J. van Bruggen, a.w., 120 w.

⁶ Reeds vaker hebben we onze bezwaren in dit verband geuit tegen de terminologie 'holocaust' (= Brandoffer). voor het afschuwelijke lijden van de Joden in de Tweede Wereldoorlog.

⁷ Zie boven aangehaalde artikelen, met name dat van 21 augustus.

VERSCHENEN

Open je hart is een boekje dat verscheen van de hand van Mieke Brink-Blijdorp, uitgegeven door De Vuurbaak. De schrijfster wil laten zien wie God is en hoe dichtbij Hij is, zodat je blij kunt zijn dat Hij je Vader is. Je hoeft je ook niet te schamen om te zeggen dat je Zijn hulp nodig hebt. Een boekje dus, over de vertrouwelijke omgang met God. Kosten: f 15,75.

Eveneens bij De Vuurbaak verscheen *Avondmaalsgangers* van Ewoud Gosker. Ewoud geeft door middel van gedichten, gedachten weer van allerlei soorten mensen als ze aan het avondmaal aangaan. Sybrand Steen geeft met tekeningen zijn eigen interpretatie van de thema's uit de gedichten van Ewoud Gosker. Kosten: f 14,90.

Hazel Dixon schreef in *Geef ons ook een erfdeel* een geschiedenis van gelovige vrouwen en hun plaats in het volk van God. Waarom zijn de tamelijk onbekende Noa, Hoglah, Milka en Tirza na 35 eeuwen zo actueel? Ze wilden temidden van een mannenmaatschappij als vrouwen het hun van God gegeven erfdeel hebben. Kosten: f 19,95.

Alleenstaand: een ander verhaal; christenvrouwen en hun ervaringen, geeft aandacht aan het groeiende aantal alleenstaande vrouwen. Aan de hand van de ervaringen van 30 christenvrouwen tussen 28 en 85 jaar, komen allerlei aspecten van het leven van deze groep naar voren. Kosten: f 24,50.

Ja!; Hoe u radicale vernieuwing kunt ervaren, is een boekje van Luis Palau. De druk van alledaagse moeiten kunnen je geestelijke leven leegknijpen. Veel christenen menen dat ze zich dan nog meer op christelijke activiteiten moeten storten. Luis zocht naar antwoorden wat resulteerde in tijdloze levenslessen, die hij in dit boekje neerschreef. Uitgegeven door Medema-Vaassen voor de prijs van f 19,95.

Verschenen bij De Vuurbaak, uit de reeks van de GSEV, is de brochure *Nooit te oud...; Ouderen naast jongeren in kerk en maatschappij*. Deze brochure is geschreven door prof. dr. ir. Van Riessen e.a., en gaat na op welke wijze aan de taak en de plaats van de oudere werkelijk invulling gegeven kan worden in een maatschappij, waarin een oudere steeds meer als nuteloos en afhankelijk beschouwd wordt. Kosten: f 17,90.

Verschenen bij Uitgeverij J.J. Groen en Zoon is: *Kiezen voor christelijke politiek*. Dit boek wil kiezers motiveren om op een christelijke partij te stemmen bij verkiezingen en wil de overeenkomsten en de verschillen tussen deze partijen aan het licht brengen. Kosten: f 19,95.

Willem de Graaff

VOORSPOED BIJ TEGENWIND

'Toen zijn heer zag dat de HERE met hem was, en dat de HERE alles wat hij ondernam onder zijn hand deed gelukken, won Jozef zijn genegenheid en hij mocht hem bedienen...'

Gen. 39,3

'En de HERE was met Jozef, Hij bewees hem genade en deed hem de genegenheid van de overste van de gevangenis winnen.'

Gen. 39,21 (en 23)

Het is opmerkelijk, dat die heidense Egyptenaar oog heeft gekregen voor de zegen van de HERE in het werk van Jozef. We vragen ons af hoe hij dat merkte. Als Egyptenaar zal Potifar zeker gedacht hebben dat de goden van Egypte het alleenrecht hadden in het land Egypte. Jozef, of hij zijn god of zijn goden uit Kanaän meegenomen heeft, maakt voor de Egyptenaar niets uit. Voor een heiden is een god in zijn macht beperkt tot een bepaald gebied. Potifar zal ervan uitgegaan zijn dat de God van Abraham, Isaak en Jacob en de God van Jozef niets te vertellen heeft in Egypte. Potifar heeft uit de mond van Jozef gehoord van de God van zijn vaders, van de HERE, de God die leeft! Jozef is duidelijk geweest in zijn persoonlijke geloof en in zijn eredienst. En dat werd opgemerkt! Potifar heeft het met zijn eigen ogen gezien en hij heeft het erkend als een zegen van de HERE op het werk van Jozef.

Potifar stelt Jozef aan op een vertrouwenspositie in zijn huis. Gezien de positie van Potifar als overste van de lijfwacht zal het een royaal huis geweest zijn, met vele bedienden. Jozef wordt de eerste bediende van Potifar. Hij wordt de opzichter over de andere slaven die in het huis en op het veld werken. Hij staat dan ook als dienaar op de hoogste positie.

En het opvallende is, dat vanaf dat moment er voorspoed komt in het huis van Potifar. Het wordt opgemerkt en erkend dat de HERE, de God van Abraham, Isaak, Jacob en... Jozef, alles in het huis van Potifar zegent terwille van Jozef. De zegen van de HERE rustte op alles wat Potifar had, zowel in huis als op het veld.

Hier is een herhaling van wat eerder gebeurde in het huis van Laban. De HERE zegende Laban terwille van Jacob. En is dat niet een vervulling van de belofte van de HERE aan Abraham: 'in U zullen alle geslachten van de aardbodem gezegend worden'?

De overste van de lijfwacht van Farao werd een voorspoedig man, terwille van Jozef. Hij zag dat de HERE hem zegende, nadat hij alles aan Jozef overliet. Of sterker nog: omdat hij alles aan Jozef overliet. Vol vertrouwen

kon hij alles aan Jozef overlaten. Potifar ging zelfs zover, dat hij zich nergens meer mee bemoeide Jozef regelde alles. Hij bemoeide zich alleen nog maar met het brood dat hij at. Wat dat betekent, is moeilijk vast te stellen. Het kan zijn dat het betekent: Potifar stopte alleen nog zijn eigen brood in zijn mond, verder deed Jozef alles. Maar het kan ook betekenen, dat zijn heer alléén zijn eten niet aan Jozef durfde toevertrouwen, verder wel alles. Men verklaart het dan aan de wijdverbreide gewoonte in het Midden-Oosten dat je je slaven niet aan het eten moest laten zitten. Ze konden immers gemakkelijk knoeien met het eten door er vergif in te doen. Het kan zijn dat Potifar niet wilde dat Jozef aan zijn eten kwam. De andere uitleg is ook mogelijk: Jozefs macht ging zó ver, dat Potifar letterlijk alles aan hem overliet, alleen zijn eten, nou ja, dat moest hij zelf nog in zijn mond stoppen, maar verder deed Jozef alles voor hem.

Na die geniepige intrige van de vrouw van Potifar, komt Jozef in de gevangenis van de koning terecht, waar Potifar als overste over de lijfwacht de commandant van was. Jozef kwam in de staatsgevangenis terecht. Maar dat het doodvonnis niet direct werd uitgevoerd, wil niet zeggen dat Jozef gratie kreeg of een lichtere straf. Het is mogelijk dat Potifar Jozef wilde sparen. Het kan ook zijn, dat hij zijn eigen vrouw niet helemaal vertrouwde. We weten het niet precies. Wel kunnen we vaststellen, dat de genade die aan Jozef bewezen is door hem niet te doden, maar in de gevangenis te werpen, te maken heeft met de woorden van vers 23: omdat de HERE met hem was.

Jozef kwam terecht in het huis van Potifar, als slaaf, maar toch levend. En de HERE was met hem, zodat alles wat hij opgedragen kreeg, ook gelukte. Zijn omgeving merkte dat op. Aan het eind van dit verhaal komt Jozef onschuldig in de gevangenis. De vernedering is nog niet ten einde. En denk nu niet, het kon nog slechter. Kon het nog slechter? Toch was de HERE bij Jozef in de gevangenis. De HERE was met Jozef en bewees hem genade. En dat is het nu precies waar het om gaat. De HERE was met Jozef en bewees hem genade. In die omstandigheden? Ja, in die tragische omstandigheden. Onschuldig in de gevangenis. Toch laat de HERE merken aan Jozef dat Hij er is. Het bewijs ervan is dat Jozef de genegenheid wint van de overste van de gevangenis. Jozef kreeg een belangrijke en kwetsbare positie in de gevangenis: hij werd de leider van de gevangenen. Dat zal inhouden dat hij het eten moest verdelen en de dwangarbeid toewijzen. Alles wat Jozef echter deed, gelukte, omdat de HERE met hem was. De HERE hield Jozef vast in die duistere kerker, want Hij had een plan!

D. Griffioen

MET KRITIEK AAN HET WERK

Kritiek mag. Zonder het element van de kritiek, het toetsend en schiftend doorspreken over dingen, zouden we in ons denken en geloven niet méér zijn dan napraters, automatisten en traditionalisten. Goed dat het fenomeen kritiek er is! Kritisch nadenken en doorpraten kan leiden tot verdieping en verbreding van ons geloofsinzicht.

Maar kritiek kan ook afbrekend werken. Daarom is onze attitude, onze houding en mentaliteit bij het kritiseren belangrijk. De vorige keer noemde ik twee criteria voor goede kritiek in de kerk. In de eerste plaats godsvrucht. In de tweede plaats eerlijke beeldvorming.

Deze keer nog twee andere criteria: **goed onderscheiden en voorzichtig zijn.**

Vervolgens nog enkele andere opmerkingen over de kritiek op de gereformeerde traditie die onder Groninger studenten stem kreeg.

Goed onderscheiden: het hele Schriftgezag in geding?

Bij het kritiseren en discussiëren komt het er op aan, dat je goed onderscheidt. Je moet jezelf verplichten om een probleem te analyseren en om de kwesties in geding goed in kaart te brengen en zuiver en helder te stellen, voordat je een standpunt inneemt. Dat behoort tot het ABC van het wetenschappelijk bedrijf. In de natuurkunde. In de sociologie. Maar ook in allerlei christelijke en kerkelijke discussies.

Kritiek ontspoot heel gauw als je onvoldoende 'onderscheidenlijk' spreekt. Mijns inziens is dat ook in de Groninger kritiek gebeurd. Een heldere probleemstelling en een goede afbakening van het vragenveld ontbraken nogal, zeker in de stukken die in de krant kwamen. Dat gold met name twee 'grootheden'; het Schriftgezag en de traditie.

'Schriftgezag in geding', dat klinkt massief en breed. Het is geen kleine zaak, als voor sommige studenten het hele Schriftgezag ter discussie zou staan. Staan de zaken zo? Het lezen van de 'reader' heeft me op dit punt niet helemaal gerustgesteld. Het geeft de indruk, dat voor sommigen inderdaad niet slechts onderdelen van de Schriftleer

in geding zijn, maar dat ze de hele Schriftleer als zodanig op de tocht willen zetten.

Maar is dat ook de bedoeling? En is dat ook reëel? Of zijn de vragen eigenlijk toch specifieker en heeft men zich onvoldoende gerealiseerd wat we precies onder het Schriftgezag verstaan en welke componenten dat heeft? Het maakt immers verschil of je moeite hebt met de hele Schriftleer of dat je worstelt met sommige vragen rond de 'historiciteit' (ook al weer zo'n begrip dat definitie nodig heeft).

Een voorbeeld. We kunnen met elkaar doorpraten over de betekenis van 'dag' in Genesis 1 en ons afvragen of dat dagen van 24 uur zijn geweest. Maar dat betekent toch niet, dat we alleen daarmee al Genesis 1 niet meer als betrouwbaar Woord van God aanvaarden? Laat staan, dat we daarmee al zo'n beetje zouden ontkennen dat de Schrift in al haar delen en uitspraken betrouwbaar is en goddelijk gezag over ons heeft. Individueel is het best mogelijk dat iemand van het ene (het 'oprekken' van de dagen) tot het andere (de ontkenning van het Schriftgezag) komt. Maar daarmee liggen die twee dingen nog niet automatisch in elkaars verlengde.

Bovendien is er verschil in gewicht tussen wat we samen in de Schrift lezen en wat we in de belijdenis van de kerk uitspreken over het karakter en de betekenis van de Schrift, en de theologische uitwerking die een auteur als b.v. prof. Trimp of prof. Van Bruggen daar aan geeft, of wat onze predikant of onze godsdienstleraar in een losse opmerking een keer zegt. Niet alles wat door deze of gene onder ons over het Schriftgezag gezegd en geschreven wordt, is even bindend.

We moeten daarom wel weten, waar het in de discussies over gaat als we over 'Schriftgezag' praten. Anders begrijpen we elkaar gauw verkeerd. Dan ontstaat er een kramphouding, zowel bij de studenten als bij de mensen die zich over hen ongerust maken. Als studenten kritiek hebben, laat ze dan goed uit de verf laten komen wat ze positief en gelovig ten aanzien van het gezag van de Schriften belijden, en hoe daarnaast toch bepaalde vragen en kritiek leven.

Ik ga hier nu niet verder materieel op de vragen rond de Schriftleer in. In onderling overleg is afgesproken, dat ds. R. ter Beek over enkele weken in deze rubriek daarop terugkomt.

Goed onderscheiden: wat is traditie?

Iets dergelijks als ik van het Schriftgezag zei, geldt ook van de traditie. 'De gereformeerde traditie' – dat is eigenlijk een 'bultbegrip' waar we in een discussie weinig

mee kunnen. Net als 'de protestantse orthodoxie' waar een van de Groninger studenten over schreef en sprak.

Want wat is 'de gereformeerde traditie'? Dat is het 'taal-pakket' van overgeleverde gereformeerde opvattingen en overtuigingen. Traditie is volgens de Bijbel helemaal geen negatief geladen begrip. Integendeel, de apostel Paulus vermaant de gemeenten dikwijls, dat ze moeten vasthouden aan wat hun door de predikers van het evangelie overgeleverd is.

Wat wij 'de gereformeerde traditie' noemen, is voor een belangrijk deel niets anders dan de verwoording van die oude boodschap van apostelen en profeten. Het is ons geraten daar hartelijk aan vast te houden, door alle eeuwen heen.

Laat 'traditie' dus voor ons in eerste instantie maar een positief begrip zijn. Fijn, dat er traditie is! Wees wijs met de traditie! Stel je eens voor, dat er ons *niets* werd overgeleverd. En dat we in elke generatie weer helemaal van voren af aan moesten beginnen. De traditie, in de bijbelse zin van het woord, is best een zegen van God, ook onze gereformeerde traditie.

Maar dan moet je wel onderscheiden. Want er zijn in de gereformeerde traditie veel onopgeefbare overtuigingen. Maar er zijn soms bij die bijbelse overlevering ook gebruiken en gewoonten, meningen en formules aangegroeid, die niet onopgeefbaar zijn. Die hebben geen bijbels en gezaghebbend gewicht. Het zijn inzetten en bedenksels van mensen. Ook daar hoeven we niet negatief over te doen! Ze kunnen voor een bepaalde tijd goed en waardevol zijn. En je mag er best respect voor hebben. Maar ze zijn niet voor altijd bindend.

Zulke stukken traditie mag je in gehoorzame oriëntatie op Gods Woord **kritisch** 'bevragen'. En je mag er ook afstand van nemen, als blijkt dat ze niet deugen of als ze te verbeteren zijn. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de strijd in de Gereformeerde Kerken van vóór en tijdens de Vrijmaking van 1944. Wij hebben ons toen welbewust niet laten vastleggen op 'gangbare leringen' à la A. Kuyper. Die behoorden niet tot de onopgeefbare traditie.

Maar dan is het niet goed om zo maar in het algemeen de 'gereformeerde traditie' of 'de traditionele gereformeerde Schriftopvatting' met pensioen te sturen. Dat is een **vergrovende** benadering.

Alleen als we zorgvuldig onderscheid maken tussen wat blijvend en wat tijdelijk, wat opgeefbaar en wat **onopgeefbaar**, wat bijbels gefundeerd en wat enkel historisch gegroeid, wat goddelijk en wat menselijk is in de gereformeerde traditie, kunnen we tot echt vruchtbare discussies over ons 'erfgoed' komen.

Voorzichtigheidsgevraagd

Wie **kritiek** heeft mag daar vrijmoedig mee voor de dag komen. Dat je soms vraagtekens bij de overgeleverde verhalen en antwoorden zet, is niet zo'n ramp. Laten we met elkaar ons erfgoed maar 'bevragen' en 'doormeten' bij het licht van de Schriften. De gereformeerde traditie kan heus wel tegen een stootje! En dat doorvragen zal –

als God het zegent en als Gods Geest ons vervult – tot nieuwe diepte, scherpte en warmte in ons geloofsdenken kunnen leiden!

Maar laat er dan ook een stuk voorzichtigheid bij de critici zijn. Wat me opvalt, is de grote mate van zelfbewustzijn die veel critici – onverschillig uit welke hoek – in onze samenleving uitstralen. We mogen bijvoorbeeld allemaal meedoen om ervaren politici aan de tand te voelen. En het komt nog voor de televisie ook. Daarbij profileren we onszelf graag, met onze **kritiek** en meningen en voorkeuren. We durven best. Wij mogen er zijn! Wij zijn allemaal heel mondig geworden. Elk individu heeft z'n eigen **koninkrijkje** van meningen en standpunten! En hij durft het tegen iedereen op te nemen.

Daarbij roepen we nogal gauw en hard dat er van alles niet deugt. We verpakken onze **kritiek** in soms vergaande uitspraken. We slingeren die de publiciteit in. En we geven daar niet altijd evenveel onderbouwing aan. Maar de **kritiek** wordt voorlopig door de media wijd verspreid.

Dan zou je denken, dat er in een tweede fase een stuk bezinning en nader onderzoek op gang moet komen. Dat we samen de onderwerpen gaan uitdiepen. Maar dat gebeurt lang niet altijd. De geuite kritiek blijft 'rondzingen'. Men komt er regelmatig op terug. Vaak worden dezelfde beweringen in bladen en spreekbeurten en op visites herhaald. Maar menigmaal zijn de nadere uitdieping en argumentatie lang niet zo sterk als de eerder gedane uitspraken deden vermoeden.

Weten we wel wat we daarmee aanrichten? Zijn we wel voorzichtig genoeg? Scherpe **kritiek** uiten is nooit onschuldig. Kritiek werkt altijd infecterend. Daar kun je dingen '**wormstekig**' mee maken. Wat in drie **krante**-stukjes wordt afgebroken, daar heb je misschien wel tien positieve stukken voor nodig om het weer op te bouwen.

We moeten ons dus niet verbazen, als de **recentie kritiek** op de Schriftleer in Groningen bij een aantal studenten toch bepaalde negatieve sporen nalaat. De 'gereformeerde traditie' (wat dat dan ook maar is) is besmet en achterhaald verklaard. En er wordt al gauw een sfeer gecreëerd van onzekerheid en twijfel. Daarom temeer is zorgvuldigheid, voorzichtigheid en bescheidenheid in het **kritisieren** vereist.

Een kleine **vergelijking**. De laatste jaren spannen wij ons vaak in om buitenstaanders, mensen uit andere kerken of culturen, zo open en royaal mogelijk te benaderen. We doen onze uiterste best om anderen niet te veroordelen en af te stoten. Ik ben het daarmee eens. Maar soms denk ik: wat sloven we ons toch uit voor ons 'image', om vooral '**open**' en 'niet-veroordelend' over te komen!

En dan vraag je je af: waarom doen we tegelijkertijd naar binnen toe en, naar bijvoorbeeld de opvattingen van de vorige generatie gereformeerden toe, dikwijls zo anders? Waarom leggen we ons er niet op toe om 'traditionele' gereformeerde opvattingen net zo respectvol en met oog voor het waardevolle te benaderen, als we Armeense of Zairese asielzoekers benaderen?

Zou die gezindheid en manier van doen niet aange-
naam zijn voor de Here en heilzaam voor de kerken?
Vrijmoedig, maar voorzichtig. Dat heb ik in de berichtge-
ving over Groningen wel wat gemist. Verschillende
spraakmakende studenten hadden hun koers al uitgezet:
het moest anders. De 'vrijgemaakte' visie was niet houd-
baar. Op naar verruiming van de marges! Men wist al
waar men in ieder geval niet uit wilde komen. Niet in
'Kampen' bijvoorbeeld. Over vooroordelen gesproken!
Ik vind dat jammer. En ook niet getuigen van weten-
schappelijke openheid en integriteit. Moet men niet eerst
wat langer en geduldiger in discussie gaan met deskundi-
ge vertegenwoordigers van 'de gereformeerde visie'? En
moet er niet wat meer helderheid van probleemstelling
komen en kracht van argumenten, voordat de gerefor-
meerde 'traditie' wordt afgedankt?

Niemand mag zich met beroep op de traditie van moeilij-
ke **vragen** afmaken. Maar evengoed mag ook niemand
zich met het opwerpen van een paar moeilijke vragen van
de **traditie** afmaken.

Laten we daarom – ouderen en jongeren – altijd voor-
zichtig zijn in wat we over elkaar en over **elkaars** overtuig-
ing, over de gereformeerde traditie en over de **kritiek**
daarop, zeggen. Elkaar recht doen en niet op de onderlin-
ge gesprekken al bij voorbaat de hypotheek van sterke
uitspraken leggen.

Geen rust

Volgens mij hebben de Groninger studenten rondom de
GSVG-vergadering zichzelf, elkaar en hun omgeving een
flink stuk werk verschaft. Geen enkele reden om maar
weer rustig in je stoel achterover te leunen en de krant
van morgen af te wachten.

Er is gevraagd om bezinning. Wat geloven wij over de
Schrift en haar betrouwbaarheid? En hoe brengen wij dat
geloof onder woorden, als we geconfronteerd worden met
vragen uit bijvoorbeeld de natuurwetenschappen? Dát
ben ik hartgrondig met de Groningers eens: 'Schriftge-
zag' is geen automatisme. Het vraagt steeds weer gelovig
luisteren en onderzoeken. En we moeten ten allen tijde
bereid zijn tot verantwoording.

De oppervlakkige rust van 'alles is in orde met ons' bege-
ren we niet. Laat men de vragen maar stellen. Lastige
vragen zullen er dan misschien op ons afkomen. Maar dat
lijkt me helemaal niet erg. De vertrassing en de opper-
vlakkigheid kunnen ons allemaal, inclusief onze studen-
ten, ook zó te pakken hebben, dat we helemaal geen vra-
gen meer stellen. Dat het ons niet veel interesseert, wat de
verhouding is tussen de Bijbel en de wetenschap. Dat we
er geen vrije avond of vrije zaterdag meer voor over heb-
ben om ons over zulke kwesties te laten inlichten. Zoiets
is **tienmaal** erger dan het stellen van 'lastige vragen'!

We zitten vandaag **en** in Kampen **en** in andere **studenten-**
kringen in een periode, waarin over de Schriftleer her-
nieuwde studie en bezinning nodig lijkt. God geeft ons
veel te doen tegen het eind van de twintigste eeuw. Laten
we dat werk niet uit de weg gaan. Het gaat ons allen aan!

Wetenschappelijk actief

Als je nadenkt over de discussies in Groningen, dan reali-
seer je je, dat er onder ons betrekkelijk weinig werk
wordt gemaakt van zelfstandige, gereformeerde, weten-
schappelijke bezinning. Er zijn continu zo'n duizend ge-
reformeerde jongeren die aan een universiteit studeren.
Dat zijn er jaarlijks meer dan anno 1940 aan de gerefor-
meerde Vrije Universiteit studeerden. Dat waren er toen
zo'n 700 in de faculteiten van theologie, rechten, letteren,
medicijnen en wis- en natuurkunde. En daar had men een
complete batterij van 7 theologische en 17 andere gerefor-
meerde hoogleraren voor!

Onze kerken tellen bovendien ettelijke duizenden afge-
studeerde academici. Dat roept de vraag op: hoeveel heb-
ben wij in de voorbije jaren – een halve eeuw sinds we
onze band met de **W** grotendeels kwijtraakten! – hoe-
veel hebben wij er aan gedaan om systematisch de be-
langrijkste vragen rondom bijv. de verhouding van geloof
en wetenschap te bestuderen, erover te schrijven en te
spreken, en de resultaten door te vertalen naar de volgen-
de generaties? Welke christelijke, vanuit de Schrift ge-
voede, visies hebben wij ontwikkeld voor de verschillen-
de takken van wetenschap? Hebben we daar wel genoeg
in geïnvesteed? En wat investeren wij er vandaag in?

We kunnen dankbaar zijn voor wat verschillende gerefor-
meerde wetenschappers in hun vrije uren, of als produkt
van hun dagelijks werk, aan de bezinning bijdragen. Maar
zou het niet meer kunnen zijn? Zouden we ons daar niet
samen wat meer voor kunnen inzetten?

Twee actuele gevaren maken die inzet m.i. noodzakelijk.
Aan de ene kant de 'vertrassing' die ons allemaal raakt.
We hebben het zo goed, we zijn zo welvarend, we zijn zo
gesteld op onze vrije avonden en op onze gezellige week-
ends. Welvaart en luxe zijn menigmaal grote vijanden
van geestelijke inspanning. Met champagne **krijg** je zelfs
gereformeerden eronder!

En een tweede gevaar is het 'twee-werelden-systeem'.
Dan zijn de 'waarheden' van Bijbel en kerk en geloof
voor ons een andere wereld dan die van het doordeweek-
se leven. Dan is alles wat op zondag mooi en waar is, op
maandag ineens relatief of **zelfs** niet meer waar. Dan zeg
je tegen de 'stoere' waarheden van de Bijbel op zondag
wel ja en amen, maar in het gewone leven kun je er niet
meer mee uit de voeten. Kerk en universiteit worden twee
werelden met elk een eigen waarheden-sfeer.

Beide gevaren leiden in feite tot hetzelfde resultaat: secu-
larisatie. Ons dagelijkse leven komt los te staan van God
en van zijn Woord. Of is er maar een heel dun lijntje tus-
sen.

Wat zouden we daar tegen kunnen doen? Een eigen chris-
telijke universiteit (laat staan een specifiek gereformeer-
de) is geen haalbare zaak. Maar zouden we dan niet kun-
nen denken aan een systematisch opgezet 'gereformeerd
supplement' bij de bestaande universiteiten?

In dit verband verdient in ieder geval het werk van het
Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap de aan-
dacht. Het GWG heeft sinds enige tijd een sectie '**Gere-**

formeerd Wetenschappelijk Onderwijs'. Men is bezig met de ontwikkeling van 'basis-studieprogramma's', o.a. via de publikatie van 'Handreikingen' over bijv. geschiedwetenschap, pedagogiek enz.

Zulk werk van het GWG verdient breder gedragen te worden dan nu nog het geval is. Het verdient ook **uitbreiding** en meer financiële armslag. En die steun zal volgens mij vooral moeten komen van afgestudeerden in een of andere wetenschap, en van de ouders van onze studenten. Misschien kan het GWG-werk dan nog wel eens **uitgroei**en tot de universitaire sector van een breder **Gereformeerd Toerustingscentrum**.

Het lijkt me trouwens ook van belang dat er een goede wisselwerking is tussen de enige 'eigen' faculteit die we hebben: de TU in Kampen, en wetenschappers (studenten en afgestudeerden) in andere vakgebieden.

Misschien kunnen bijvoorbeeld de gezamenlijke VGS-en en **GSV's** eens voor gereformeerde studenten uit alle faculteiten een paar studiedagen in Kampen beleggen over de vitaliteit van de gereformeerde bijbelwetenschap en van de gereformeerde Schriftleer. Wellicht helpt dat **alleen** al om Groningers van de gedachte af te helpen, dat er uit Kampen niets goeds of niets nieuws kan **voortkomen**. Echte kennismaking is immers de beste manier om verkeerde beeldvorming te doorbreken!

Werk voor allemaal

Tenslotte, er is werk aan de winkel voor ons allemaal. Er is werk voor onze studenten zelf. Ze staan voor niet **geringe** vragen en problematieken. Dan is het zaak, dat een gereformeerde studentenvereniging meer is dan een gezelligheidsclub. Er valt nog veel, ook veel gereformeerd, te lezen, te studeren en door te denken. En het is altijd vruchtbaar en verrijkend als je daar gelovig en ijverig mee bezig bent. Zou de Here God zulke inspanning niet zegenen?

Er is ook werk aan de winkel voor de ouders. We hebben het natuurlijk allemaal druk. Maar als je een of meer kinderen hebt die aan een volstrekt niet-christelijke universiteit studeren, dan mag je wel tijd uittrekken om te volgen waar ze mee bezig zijn! Dat betekent: lezen, studeren, vooral proberen te peilen wat de grondgedachten zijn achter veel moderne wetenschapsbeoefening.

Een voorbeeld. In een gesprek met enkele studenten vroeg iemand mij wat er nu precies wordt bedoeld met 'ware kerk' in **art. 28 NGB**. Toen ik dat in het kort had uitgelegd reageerde een studente: 'Ja maar, waarheid is toch altijd betrekkelijk? Dat is toch alleen maar wat voor jòu waarheid is?!' De meesten uit de gespreksgroep vielen dat onmiddellijk bij. Toch allemaal jongeren die jaren gereformeerd onderwijs en catechese en prediking hadden gehad.

Ik vond die reactie veelzeggend. Er blijkt uit, hoe nodig het is dat we ons samen met onze jongeren bezinnen op fundamentele vragen als 'wat is waarheid?', 'is er een absoluut voor iedereen geldige waarheid?', 'en hoe kom je die te weten?' – en ga zo maar door. Is

daar op het thuisfront oog voor? **Kennen** we als ouders de denkwereld waarbinnen onze kinderen studeren?

Hier ligt een heel stuk verantwoordelijkheid voor **gereformeerde** ouders. Zelf zorgen dat je op de hoogte bent, **zo** veel je kunt. En dan het gesprek met de jongeren aangaan. Daar wordt het 'weekend' wel drukker van. Maar ook rijker! En is het niet een roeping van God?

Er is ook werk aan de winkel voor de kerken. Ze moeten de vragen van de studerende jeugd niet laten lopen maar er positief meedenkend op ingaan. Zeker als het over **zulke** 'basale' thema's als het Schriftgezag gaat. Ik zou er voor willen pleiten, dat de kerken daar ook mankracht voor reserveren, zowel in de plaatselijke gemeenten als in Kampen.

Dominees bijvoorbeeld, moeten ruimte hebben voor grondige studie van de Schrift en van de ontwikkelingen in onze cultuur. Dat zal aan de preken extra kracht en diepgang geven. Fijn, als de preken berekend zijn op een confrontatie met de vragen van onze tijd en onze **samenleving**.

Bovendien moeten de kerken volgens mij meer werk maken van de toerusting aan volwassenen. Vooral **jong-volwassenen** blijken de eerste jaren dat ze 'uit huis' zijn behoefte te hebben aan een opnieuw bespreken van geloofsvragen. **Dòen** dus! er tijd voor vrij maken. En er mankracht voor ter beschikking stellen.

Hier is tenslotte ook werk voor héél 'het kerkvolk'. Meeleven, meedenken, stimuleren, financieel bijdragen. En vooral bidden. God geeft ons veel te doen tegen het einde van de twintigste eeuw! Maar waar een biddende kerk is – jongeren en ouderen – daar zullen we deze eeuw niet met een leeg testament afsluiten. Integendeel!

M. te Velde

SEXUELE OPVOEDING VAN DE OUDERE JEUGD II (slot)

In het vorige artikel zagen we dat het spreken met oudere kinderen in de opvoeding een andere stijl van de opvoeder vraagt. Kinderen zijn volwassenen, ze willen gerespecteerd worden. De eer van de ouders lijdt geen schade als ze ook hun zwakheden leren bespreken. In de pubertijd verandert er veel in de kinderen. Hoewel deze periode vaak negatief benaderd lijkt te worden, is er heel wat positief? over te zeggen. Het is een periode waarin ouders ondanks alles toch nog een heel vormende rol in de opvoeding hebben. In dit artikel vragen we aandacht voor het verschil tussen mannen en vrouwen. Een zaak die zo belangrijk is dat dit onderwerp in de opvoeding beslist niet mag ontbreken. We gaan na hoe we naast onze kinderen kunnen staan in de verkeringsstijd en in de houding tegenover de zelfbevrediging.

De verschillen

Binnen het kader van de gesprekken met de kinderen over allerlei waarden en normen in de opvoeding, krijgt de seksuele opvoeding zijn vanzelfsprekende plaats. En in die gesprekken zal ook breedvoerig aandacht moeten bestaan voor de verschillen tussen man en vrouw. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken, dat het in veel huwelijken beter gegaan zou zijn als die verschillen duidelijker waren geweest. Een groot aantal stukgelopen huwelijken vindt zelfs zijn bron in het niet voldoende kennen van elkaars eigenschappen.

Dat betekent in de praktijk dat de opvoeder zichzelf ook goed bewust moet zijn, wat die verschillen nu eigenlijk zijn. Anders draaien er alleen maar opvoedkundige windmolens. Vele ouderen zijn door hun ouders niet op de hoogte gesteld van de grote geestelijke verschillen die er zijn tussen man en vrouw. Van de lichamelijke verschillen weten we vaak genoeg. Maar vooral de houding van man en vrouw ten opzichte van de seksualiteit is totaal verschillend.

'Naar uw man zal uw begeerte uitgaan', lezen we in Genesis 3 : 16. Velen hebben dit vers zo gelezen: 'de vrouw heeft een door de zondeval verplicht opgelegd seksueel verlangen naar de man'.

En als dat het beeld is wat de man van zijn vrouw heeft, kan het huwelijk al gauw op een grote teleurstelling uitlopen. Want dan blijkt binnen het huwelijk dat een vrouw in de meeste gevallen helemaal niet zo functioneert. Ze is niet de naar seksuele bevrediging smachtende partij. En dat staat in die Bijbeltekst ook zo niet. Een vrouw zoekt in de liefde vooral intimiteit en geborgenheid bij de man. Ze zoekt zijn bescherming. Dat is heel wat anders.

En het moet hierbij ook duidelijk gezegd worden: Daarin zit de wereld van film en TV op het verkeerde spoor. Zij laten in allerlei films de illusie bestaan, dat vrouwen wel zo in elkaar zouden zitten. Dat ze altijd brandend van seksuele begeerte zouden zijn. Zo maakt ook de schijnwereld van de TV op deze manier vaak veel kapot. Mensen die regelmatig naar zulke beelden kijken, voelen zich in hun huwelijk tekort gedaan. Ze vinden dan dat hun vrouw niet 'normaal' functioneert. En zo ontstaan daardoor grote huwelijksbrokken. En de satan maar handenwrijven. Hij verslaat zo zijn duizenden. Laten we hem toch niet in de kaart spelen. Hij is onze vijand! Hij is uit op de dood van u en uw kinderen, nooit op het leven!

De benadering van de seksualiteit bij mannen en vrouwen is behoorlijk verschillend. Bij een man ontstaat bijvoorbeeld veel sneller lichamelijke opwindning dan bij een vrouw. Haar intensiteit bij de beleving van de liefde is vaak weer groter. Liefkozingen en seksualiteit zijn bij een man vaak haast onlosmakelijk. Terwijl de vrouw bij liefkozingen kan genieten, zonder dat daar nu gemeenschap op moet volgen. Over deze belangrijke verschillen is onder meer helder geschreven door Alie Hoek-van Kooten in *Trouw en teder*.

Verkering en verloving zijn de leerscholen voor de omgang met elkaar, daarom is het heel goed juist in die periode deze verschillen duidelijk aan de orde te stellen. Dat kan in een gesprek met uw kind alleen, maar natuurlijk ook met de geliefden samen. De voorbereiding op het huwelijk is een mooie tijd om elkaar te leren kennen, elkaar te verkennen. Om de zenders en ontvangers goed op elkaar af te stemmen. Niet alleen lichamen maar vooral ook geestelijk. Want de voornaamste band in een huwe-

lijk is niet de sexuele, maar de liefde. Wat moet je anders als je vrouw om gezondheidsredenen geen gemeenschap meer kan hebben? Is dan de liefde over? Is het leven dan een teleurstelling geworden?

In de voorbereiding zal duidelijk moeten worden dat de sex niet het een en het al is, de basis van je huwelijk. De basis ligt immers in de liefde van God. En uit die liefde van Hem de liefde voor elkaar.

Je kunt een huwelijk feitelijk niet ingaan zonder van de verschillen goed op de hoogte te zijn en zonder dat je er rekening mee hebt leren houden.

De zelfbevrediging

Een onderwerp waaraan in de sexuele opvoeding ook niet voorbijgegaan kan worden is de zelfbevrediging. Volgens sommigen blijkt uit onderzoeken dat 95% van de jongens aan zelfbevrediging doet, terwijl de overige 5% liegt...

Bij vrouwen ligt het percentage wat zichzelf bevredigt aanzienlijk lager, maar wel boven de 50%.

Vroeger heette zelfbevrediging Onanie. Men meende dat de zonde van Onan in Genesis 38 : 8-11 was dat hij zijn zaad zomaar op de grond verspilde. Wat een ellende heeft deze visie teweeg gebracht. Velen meenden dat daarom zelfbevrediging letterlijk een doodzonde was. Ze dachten zelfs dat zelfbevrediging de zonde tegen de Heilige Geest was. Het heeft heel wat jongeren in hun jeugd (en hoe lang daarna nog?) een schuldcomplex bezorgd.

De zonde van Onan is echter niet de verspilling van het zaad aan de grond, maar dat hij weigert nageslacht voor zijn broer te verwekken. Hij weigert te voldoen aan de omgangsregels die de Here gesteld heeft.

Wij moeten zelfbevrediging daarom niet met Onanie in verband brengen. Het heeft er niets mee te maken. Hoe spreken we er dan wel met onze jongeren over?

Is zelfbevrediging eigenlijk wel zonde? Die vraag zou je je kunnen stellen.

Dan moeten we eerst aandacht hebben voor wat er zich feitelijk in het lichaam van een mens afspeelt. Ik let dan eerst op de mannelijke kant. In elke jongen komt op een bepaalde leeftijd de zaadproductie in zijn lichaam op gang. Dat wil zeggen dat er zaadjes worden aangemaakt, ongeacht het feit dat ze gebruikt worden of niet. Dat uit zich soms in een nachtelijke zaadlozing, de wel eens zo genoemde natte droom. Hiervan is natuurlijk geen kwaad woord te zeggen. Want dat gaat helemaal buiten jezelf om.

Bij een meisje komt op zekere leeftijd de periodecyclus in haar lichaam op gang. Ze heeft maandelijks haar vruchtbare periode, maar ook de periode van afstoting, de ongesteldheid. Die lichamelijke cyclus roept ook gevoelens op. Door streling van bepaalde delen van haar lichaam kunnen die gevoelens versterkt worden.

Een aantal mensen vindt zelfbevrediging horen bij het ontdekken van je eigen lichaam.

Is de ontdekking van je eigen lichaam dan zonde? Dat zeker niet. Sommigen zeggen bijvoorbeeld: 'Ik vind het

heerlijk om lekker te douchen. Daar doe ik mijzelf en mijn lichaam een groot plezier mee. Een ander "kickt" op het sporten en zich daarbij diep in het zweet werken. Dan moet zelfbevrediging door streling en opwindning van je lichaam toch ook kunnen? Dat is toch in wezen hetzelfde?"

Wat stel je hier als ouders/opvoeders tegenover? Velen zullen er gezien de percentages in hun jeugd ook flink mee te maken hebben gehad. Alleen die mededeling al doen aan je kinderen kan ertoe bijdragen dat ze begrip voelen. Ze weten dat u ook gevochten hebt en gefaald. Je wilde het niet en het gebeurde toch. Maar hoe helpen we onze kinderen verder?

Mag je je eigen lichaam zo opwinden dat een zaaduitstorting plaatsvindt, of dat je een orgasme bereikt? Is het nu zonde voor God of alleen maar een gevolg van de zonde?

Aan de lichaamsbouw van man en vrouw is duidelijk te zien dat het sexuele voor twee geschapen is. Voor man én vrouw. Daarvoor heeft de Here het gemaakt en niet om er mee te egoën. En daar onttaardt de zelfbevrediging meestal in. Zelfbevrediging is alleen maar op jezelf gericht.

Zelfbevrediging noemen we het, maar is dat het feitelijk wel? Raak je er echt bevredigd van? Uiteindelijk meestal niet. Het stelt teleur. En toch kan die zelfbevrediging op den duur ook verslavend werken. Je moet wel, je kunt haast niet meer zonder. Het lijkt me goed voor dat verslavende element bij de kinderen aandacht te vragen.

Bestaat trouwens ook niet het gevaar dat de zelfbevrediging ertoe leidt dat men zijn vrouw in het huwelijk vooral als zelfbevredigingsobject gaat zien? Als ik maar aan mijn trekken kom, de ander moet maar zien dat ze klaar komt. Terwijl gemeenschap juist op de ander gericht moet zijn. Hoe maak ik het voor jou tot een hoogtepunt! Daar moeten we onze kinderen ook op richten. Dan wordt een huwelijk voor hen ook echt genieten van elkaar.

Zelfbeheersing is een goede eigenschap binnen het huwelijk, ook op het sexuele terrein. Die zelfbeheersing kan getraind worden, door het afwijzen van de zelfbevrediging.

Leg er in de opvoedingssituatie in ieder geval geen zware schuld op. Maar zeg dat het beter is om te laten, om diverse redenen, waarvan er hierboven enkele genoemd zijn. De zelfbevrediging is mijns inziens wel een gevolg van de zonde. Net zoals sommige uitingen in de puberteit (met deuren smijten, fel discussiëren, niet altijd 'eerbied voor grijze haren'). Op zichzelf zijn deze uitingen goed voor de ontwikkeling tot een zelfstandig mens. Maar het blijven wel uitingen die er zijn als gevolg van de zonde. Zo kun je ook de zelfbevrediging bekijken. De ontdekking van je lichaam is nodig voor je ontwikkeling. Maar bepaalde uitingen blijven gevolg van de zonde en waren er van oorsprong niet en zullen er op de nieuwe aarde niet meer zijn.

Hoe ver mogen ze gaan?

Met oudere kinderen zul je, vooral als ze verkering hebben, ook gesprekken moeten voeren over hoe ver je mag gaan met je vriend of vriendin, ook in lichamelijk opzicht. Verkering en verloving zijn prachtige tijden om elkaar te leren kennen. Maar soms kan het vuur zo hoog opblazen dat beheersing moeilijk op te brengen is. Achteraf zie je vaak als oudere pas de waarde van die **verkeringstijd**. De tijd van het elkaar alleen maar leren kennen en niet het bekennen. Als je jong bent en je er nog middenin staat, wil je vaak steeds meer.

Ik zal hieronder een aantal 'openhartige vragen' stellen die mijns inziens in een gesprek met uw kind aan de orde zouden kunnen komen. De ene vraag wat eerder dan de andere in de verkeringstijd.

- * Tot hoever mag je gaan met het betasten van elkaar?
- * Is het toegestaan elkaar in deze tijd naakt te zien?
- * Hoe denk je over samenwonen?
- * Hoe denken jullie over gezinsplanning?

Deze vragen stel je niet zomaar aan je kind. Als het contact toch al moeilijk verloopt is er voor deze vragen misschien (haast) geen ruimte.

Toch wil ik er aandacht voor vragen. Bij een spreekbeurt voor jongeren over dit onderwerp, viel me op hoe graag ze daar over willen praten. Vaak zitten ze behoorlijk met dit soort zaken. Bijvoorbeeld: Het meisje staat dingen toe bij het bestasten van haar lichaam, wat ze maar laat begaan om haar jongen niet kwijt te raken. Maar ze zit er wel mee. Ze heeft ondertussen niet in de gaten dat ze door haar gebrek aan kennis van jongens deze situatie bij de jongen zelf min of meer uitgelokt heeft. Bij haar kan een behoorlijk schuldgevoel ontstaan, omdat ze niet weet of de Here deze dingen wel goed vindt. Misschien ontstaat er ook een schuldgevoel tegenover de ouders. Ze wil haar ouders niet teleurstellen. Alleen al daarom wordt er gepleit voor open gesprekken over deze dingen. Zet u als opvoeder in voor het creëren van openheid. Misschien denkt u bij uzelf: 'Maar ik was zelf in mijn verkeringstijd ook geen beste, ik ging ook te ver'. Moeten we het daarom maar laten slossen? Zodat uw **kinderen** in dezelfde fuik lopen?

Een open en eerlijk gesprek met uw kind over deze onderwerpen ontstaat meestal het beste door uzelf zwak op te stellen. Dan zal het kind verzuchten: 'Gelukkig, mijn vader en moeder zijn ook gewone mensen. Zij begrijpen mijn moeite tenminste ook. Zij kennen dezelfde strijd als ik'. Als de opvoeder niets van zijn zwakte laat zien, blijft het gesprek iets afstandelijks. Dan geven kinderen zich ook niet. En is het voor hen alleen maar dat vader en moeder de wet voorlezen, van wat wel en niet mag. Zo'n gesprek brengt niemand verder, maar voert meestal de spanning alleen maar op. Of het kind sluit zich af voor **gesprek**.

Bereid een gesprek met uw **kind** ook goed voor. Lees zelf veel over deze onderwerpen. En luister goed naar uw **kind**.

Tenslotte

Het lijkt in onze maatschappij of verkering **krijgen** en daarna trouwen het een en het al is. Bereiden we onze kinderen ook voldoende voor op het feit dat ze hun leven lang alleen kunnen blijven? Alleen zijn is heus niet iets zieligs. Zo wordt het door **sommigen** wel benaderd. Je bent niet compleet als alleenstaande. Of we zeggen als iemand na lange tijd verkering heeft gekregen: Van **harte** hoor, gelukkig dat je het nog bereikt hebt. Dat klinkt zo van: 'Nu hoor je er helemaal bij!' Zo'n benadering is nu niet bepaald positief voor een alleenstaande. Laten we de positieve kanten van degenen die min of meer alleen door het leven gaan niet uit het oog verliezen. Hoe kijk je eigenlijk tegen je huwelijk en je leven voor God aan, als getrouwd-zijn het levensdoel zou zijn? God geeft ieder **kind** zijn plaats in zijn **koninkrijk**. Daar **krijgt** ieder van Hem voldoende kracht voor. Hij vraagt naar vermogen te functioneren op de plaats die Hij je gaf met de talenten die Hij je daarbij toedeelt. Hetzij als gehuwde hetzij als ongehuwde.

Wij kunnen met onze opvoeding meewerken aan een gelukkig functioneren, ook al moet ons kind misschien alleen blijven. Verzuring ontstaat vaak als gevolg van omgevingsfactoren, daar kan de opvoeding er een van zijn.

Zowel de opvoeding van jonge als van oudere kinderen vraagt een goed klimaat. Dat klimaat is afhankelijk van vele factoren. Soms ogenschijnlijk hele kleine: De verlichting, de bloemen op tafel, de rust, de aandacht voor elkaar.

Het zijn de zogenaamde randvoorwaarden voor een goed gesprek met uw kind. Probeer niet bij elke gelegenheid over de zwaardere onderwerpen te spreken. De tijd moet er ook rijp voor zijn. Vertrouwen wekken en geven is in het gesprek een belangrijk gegeven. Leg zoveel als het kan die basis al als de kinderen nog jong zijn. Dan kun je daar later op voortbouwen.

Bidden voor je **kinderen** zal iedere ouder ongetwijfeld op zijn programma hebben staan. Dat is een heel belangrijke zaak. Maar we worden opgeroepen te bidden en te werken. Laten we dat dan vooral ook doen. Gebruik de gelegenheden die u **krijgt**. Het zullen momenten zijn waar u soms eerst erg tegen opziet. Maar het zullen rijke momenten zijn. Rijk voor uzelf en rijk voor uw kinderen. U staat daarin niet alleen. De Geest van God zal u wijsheid willen geven. Vele hulpmiddelen in de vorm van boeken en artikelen staan u daarbij ten dienste.

Ik wens ouders veel van die goede, rijke, opbouwende momenten met hun **kinderen** toe.

Jetze J.D. Baas

WAAROM ZOU JE NIET TROUWEN?

De trend van de tijd

Het verschijnsel dat jonge mensen, zonder een huwelijk te sluiten, gaan samenwonen, is niet nieuw. Het enige verschil met vroeger is, dat het maatschappelijk geaccepteerd is.

Deze ontwikkeling heeft ongetwijfeld te maken met slijtend normbesef. De structuur van onze samenleving wordt namelijk niet meer bepaald door christelijk denken en handelen. Met het gevolg dat de burgerlijke zede in de lucht komt te hangen. Ze raakt haar fundering kwijt.

Mensen zoeken nog wel naar normen en waarden, maar volgen daarbij hoogstens de stem van hun eigen geweten of hun eigen hart. En dat geweten, dat hart mist een diepere, geestelijke voedingsbodem. Ieder individu wenst in de grond van de zaak zelf te bepalen wat goed is. De ander komt alleen maar binnen het gezichtsveld, waar je gedwongen bent je leefruimte met hem te delen.

De trend van de tijd is er niet op uit het grote gebod te volgen: God liefhebben boven alles en de naaste als jezelf.

In die wereld ontmoeten jonge mensen elkaar, worden ze verliefd en gaan ze een relatie aan.

Die wereld is extra gecompliceerd omdat vaak grote woorden weinig waard blijken te zijn. Verdragen worden gesloten en even snel weer geschonden. Beloften worden gedaan en ook weer verbroken. Huwelijken worden gesloten, maar lopen in veel gevallen ook weer stuk.

Is het een wonder dat jonge mensen minder zeker worden van hun zaak? En daarom een relatie nemen voor wat ze waard is?

In de kerk?

Het feit dat wij als gereformeerde mensen midden in deze samenleving willen staan, maakt ons kwetsbaar. In veel opzichten volgen wij de trend van de wereld om ons heen. Soms zelfs zonder ons af te vragen of dat wel kan.

Het grote gevaar is nu, nu de samenleving snel afglijdt naar een normloos, burgerlijk nihilisme, dat wij verzuimen op beslissende momenten onze positie te bepalen.

Met het gevolg dat we ineens schrikken, wanneer een jong stel in de gemeente zich vestigt op één postadres, terwijl ze van een huwelijk niet weten.

Gelukkig is het normbesef in de gemeente nog zo groot dat we daarvan schrikken. Maar het is heel goed mogelijk dat onderwijl ons eigen denken en handelen al sterk door diezelfde tijdgeest is geïnfecteerd. Want je kunt netjes getrouwd zijn en je kinderen naar een gereformeerde school

sturen, terwijl je net zo individualistisch leeft als dat samenwonende stel. Het enige verschil is dat jij je dat niet bewust bent!

Ik constateer dat niet alleen bij anderen, ook bij mezelf. Hoe vaak betrap je jezelf daar niet op: dat je uiterst zuinig bent op je comfortabele leven. Aan mooie woorden is vaak geen gebrek. Maar je echt inzetten voor de ander, zeker als die ander echt anders is, dat valt heus niet mee. Wat zou er in de kerk gebeuren, wanneer we met elkaar doordrongen raakten van de geweldige nood van de samenleving? Welke krachten zouden er los komen, wanneer we eens echt moeite zouden doen om te peilen wat de Here Jezus voor ons heeft moeten lijden? Wat is onze reactie als God van ons vraagt alles prijs te geven en Hem te volgen?

Het zijn fundamentele vragen die in een ontkerstenende samenleving gesteld moeten worden. En die ook om een antwoord vragen.

Want alleen dan zal blijken dat ons 'jawoord' voor God waarde heeft voor de eeuwigheid. Alleen dan krijgen christelijke huwelijken zoveel meerwaarde, dat jonge mensen er naar gaan verlangen om in de Here getrouwd te zijn.

Want bij ons 'ja' gaat het niet om liefde en trouw in een tweezijdige relatie. Bij het 'ja' tussen twee gelovigen is altijd een derde partij betrokken: God, die 'ja en amen' zegt tegen ons.

Oppervlakkigheid in oordelen

Ik vraag dus nadrukkelijk aandacht voor veel dieper liggende motieven. Anders bestaat het risico dat een samenlevend stel tot teken van decadentie wordt, terwijl anderen ten onrechte buiten schot blijven.

De vraag is namelijk of dat samenleven, in het licht van de hiervoor geschetste geestesgesteldheid, wel zo bijzonder is.

Vroeger kwamen, zeker in bepaalde streken van het land, veel gedwongen huwelijken voor. Dat betekent heel gewoon, dat veel jongens en meisjes regelmatig intiem met elkaar waren. Ze woonden dicht bij elkaar, kwamen veel bij elkaar en zochten samen de eenzaamheid. Ze woonden weliswaar niet samen, maar leefden wel samen! Zonder voorbehoedsmiddelen liep het meisje kans zwanger te worden. Als dat aan het licht kwam, was een klein drama in de familie het gevolg. Vader en moeder, die meestal nog nooit met zoon of dochter over deze dingen open hadden doorgesproken, moesten de realiteit van een overhaaste trouwerij onder ogen zien.

Iedereen was het erover eens: zo moet je je huwelijk niet

beginnen, dat is zonde. Maar als die schuld beleden was, trouwde men in de kerk en ging over tot de orde van de dag.

Tegenwoordig zijn gedwongen huwelijken zeldzaam geworden. Ik ben er absoluut niet van overtuigd dat dat betekent dat jongens en meisjes zuiverder met elkaar omgaan. De grotere openheid, de voorlichting, het gemakkelijk verkrijgbaar zijn van voorbehoedsmiddelen heeft daar, volgens mij, meer invloed op.

Daaruit valt de conclusie te trekken dat heel wat jongelui in feite leven als woonden zij samen, terwijl niemand daaraan gevolgen verbindt.

Samenwonen is in dat licht bezien alleen maar een gevolg van het feit dat veel jongeren al vroeg hun ouderlijk huis verlaten en elders op kamers wonen. Binnen de sociale structuur van de samenleving vertonen zij precies dezelfde mentaliteit als veel van hun leeftijdgenoten, die tot diep in de nacht, al of niet thuis, samen zijn.

Hoe werkt de tucht?

Eén van de meer specifieke problemen is, hoe je nu als kerk met dit verschijnsel omgaat.

In de eerste plaats lijkt het me van groot belang, dat we het probleem in het hier geschetste bredere verband blijven bezien. De mentaliteit achter het samenwonen grijpt dieper en breder om zich heen dan waar ze concreet aan het licht komt.

Verder moet duidelijk zijn dat de kerk het op deze manier samenleven van ongehuwden beslist afwijst. Ouders en ambtsdragers moeten daarvoor het Woord van God gebruiken. De vorige keer hebben we geconstateerd dat de bijbel op dit punt duidelijk is.

Verborgene zonden kun je niet aan het licht brengen. Wel is het goed 'man en paard' concreet te noemen op de catechisatie en in de preek. Openbare zonden kun je wel bestrijden. Onze jongeren hebben er recht op dat ze op dit punt vanuit de bijbel worden vermaand en gecorrigeerd. Het gaat immers om hun behoud. Ambtsdragers doen er goed aan dit opbouwende vermaanwerk te verrichten vanuit het besef dat ook zij hun eigen strijd tegen de 'geest van de eeuw' hebben te voeren.

Toch zou ik ervoor willen pleiten dat we tot het uiterste proberen zulke jongeren vast te houden. Niet om hun levenswijze te verdragen. Ik denk dat we moeten duidelijk maken dat je, als je bewust tegen Gods wil ingaat, geen avondmaal kunt vieren.

Maar omdat ten diepste de levenshouding van samenwonende jongelui niet zoveel verschilt van vele van hun leeftijdgenoten, moet ons er **alles** aan gelegen zijn om ze voor de kerk te behouden. Daarom zal het vermaan met geduld en volharding moeten gebeuren, met liefde en ondemchting ook. Zodat we de band bewaren en vanuit een vertrouwensrelatie aan concrete bekering kunnen werken. De ernst van deze zonde komt vooral daarin uit dat zoveel jongeren de kerk verlaten wanneer ze merken dat wij hun levenswijze niet mogen accepteren. Wanneer ze dan,

na verloop van tijd, bijvoorbeeld als er kinderen komen, toch trouwen, gaat een nieuw geslacht voor de kerk verloren.

Ik ben me ervan bewust, dat er jongeren zijn die elke vorm van vermaan beslist van de hand wijzen. Zij zijn zo geïnfecteerd door de tijdgeest, dat er van een gelovige reactie geen sprake meer is. **Hoe** verdrietig ook, dan zal het afscheid vaak radicaal en definitief zijn.

Maar er zijn, zoals gezegd, ook anderen.

Waarom niet trouwen?

De situatie is anders, bijvoorbeeld, als samenleven het gevolg is van weinig geestelijke draagkracht. Als je niet meer thuis bent, maar in de stad op kamers woont. Wanneer je samen aan de studie bent, maar nog lang niet aan een huwelijk met kinderen toe.

Natuurlijk: als kerkelijke gemeenschap zullen we onze jongeren moeten voorhouden, dat het goed is om het gebod van de Here te volgen. Dat vraagt soms om een duidelijk 'nee', terwijl je hart of je begeerte schreeuwt om een 'ja'. Het is goed om zelftucht en onthouding te leren. Dat is niet alleen goed als je jong bent. Dat is ook een uitstekende oefening voor later, als je in je huwelijk wel eens op elkaar moet wachten.

Waarom zou je je daarin niet trainen. Juist dan ontwikkel je een eigen identiteit, tegenover de geest van de tijd.

Maar ik kan me voorstellen dat je jongeren, wanneer ze ongehuwd willen gaan leven als waren ze getrouwd, onder bepaalde omstandigheden adviseert om dan toch maar te trouwen.

Dat betekent wel dat je als ouders en ambtsdragers goed moet doorpraten met de betreffende jongelui.

Als ze een relatie op deze wijze beginnen omdat ze niet zeker zijn van elkaar, is er uiteraard geen goede basis voor een huwelijk. Maar als een huwelijk alleen maar wordt uitgesteld omdat er geen ruimte is voor gezinsvorming, ligt de zaak anders.

Hier raken we de actuele discussie van het uitstellen van het eerste **kind** in een pas begonnen huwelijk.

Ik ben van mening dat we als kerkelijke gemeenschap bereid moeten zijn dat te accepteren, wanneer je jonge mensen op die manier kunt beschermen tegen het kwaad van het samenwonen.

Een teken voor de wereld

Voorop blijft staan dat God het huwelijk heeft gewild.

Sterker nog: door heel de bijbel heen tekent Hij de relatie die Hij met zijn volk heeft, als een huwelijksrelatie.

Liefde tot op de bodem en trouw voor altijd zijn voor die relatie kenmerkend.

De Here Jezus noemt zich de bruidegom van zijn gemeente, de bruid. En daarom mag het huwelijk in deze samenleving iets laten zien van Gods liefde voor zijn kinderen.

Juist de manier waarop christenen het huwelijk beleven is

daarom van levensbelang voor de manier waarop mensen God leren kennen.

In een ontkerstenende samenleving komt het er daarom temeer op aan te werken aan goede, **harmonische**, sterke huwelijken.

Als huwelijken mislukken in de kerk, is dat erg. Erg voor de betrokkenen, maar ook erg voor de omgeving.

Laten we daarom tot het uiterste vechten voor onze huwelijken. Als getrouwd, als betrokkenen, als ambtsdragers.

Maar laten we ook onze jongeren voorhouden: het door God ingestelde huwelijk is het waard om voor te vechten. Wie daarvoor zich inspant, **krijgt** daar ontzaglijk veel voor terug. Sterker: die getuigt van de liefde van Christus voor zondaren. Christelijke huwelijken genezen de samenleving en dienen tot redding van mensen.

En daarom is het helemaal niet erg, als je voor elkaar gekozen hebt en veel van elkaar houdt, om vroeg te trouwen.

Dat is heel wat beter dan van begeerte te branden.

H. Folkers

Welke PREDIKANTEN die in Limburg hun vakantie doorbrengen zouden willen voorgaan in één of meer diensten in Brunssum en/of Venlo. Het betreft de volgende data: **3 juli, 10 juli, 17 juli, 24 juli en 7 augustus** in Brunssum en Venlo. **31 juli** in Brunssum.

U kunt bellen: **045-252105**.

met **voor het goede boek**

Assendorperstraat 73
8012 DG Zwolle
Tel 038-219802 b.g.g. 210090 *Voor al uw (studie)boeken*

boekhandel goedhart

HOTEL 'DREYEROORD'
OOSTERBEEK
tel. 085-333169

**Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt**
Fam. Van der Straaten

EEN ANDER KLIMAAT?

In de laatste nummers van De Reformatie schreef dr. M.J. Verkerk een drietal artikelen over het onderwerp 'Gereformeerde Kerken in verandering'. Kort samengevat legde hij het volgende op tafel:

De Gereformeerde Kerken zijn betrokken in een proces van verandering. Nu eens hier, dan weer daar doen zich symptomen voor, die erop wijzen, dat er na een periode van rust en al of niet schijnbare stabiliteit heel wat in beweging komt. Deze veranderingen hangen samen met de veranderingen van de cultuur waarin wij staan. In die cultuur vindt een omslag plaats en dat klimaat laat ook de Gereformeerde Kerken niet onberoerd.

De kerken staan nooit los van de culturele omgeving waarin zij verkeren. In de westerse cultuur ligt grote nadruk op de rede. Dat werkt in de Gereformeerde Kerken door in een onevenwichtige accentuering van de leer. En ook in een uitgewerkte organisatie, die te bureaucratisch en weinig flexibel is. Andere elementen in het geloofsleven, als het persoonlijke en de gemeenschap, komen te weinig tot hun recht. Al met al is er sprake van een zekere scheefgroei. In de praktijk blijkt het voor velen moeilijk God te ervaren in hun leven.

In de veranderende cultuur moeten wij ook in de kerken anders gaan denken, geloven en handelen dan we tot dusver deden.

Wat door Verkerk aan de orde werd gesteld, willen wij in de komende weken kritisch bespreken.

We beginnen met een eigen taxatie van de huidige geestelijke situatie in de Gereformeerde Kerken. Is het wel waar, dat er in de kerken momenteel zo veel verandert? Hoe symptomatisch zijn de genoemde veranderingen en is de gestelde diagnose juist?

Dit willen we bekijken in samenhang met de vraag wat de verschuivingen in onze cultuur nu wel en niet inhouden. Daarna stellen we ons de vraag wat de nadruk op de leer in de Gereformeerde Kerken nu wel en niet betekent en of daar verandering in komen moet.

Het volgende punt is de stelling dat we meer aandacht moeten geven aan het element van de gemeenschap, en de vraag of de kerkelijke ontwikkelingen in de zestiger jaren mee bepaald zijn door een manco op dit punt.

Tenslotte willen we ons bezighouden met de vraag op welke wijze de Gereformeerde Kerken gereformeerd zullen blijven, ook rond de overgang van de twintigste naar de eenentwintigste eeuw, en hoe binnen gereformeerde

kaders ons leven een leven kan zijn met God, zowel in ons geloven als in ons ervaren.

Het positieve van ons kerkelijk leven

Als we het kerkelijk leven in de Gereformeerde Kerken bekijken, kunnen we tot een verschillende beoordeling komen. Dat hangt af van de plaats waar je staat (midden in het veld of aan de zijlijn?), de bril die je opzet en de punten waar je op let.

Wie alleen afgaat op wat af en toe de krant haalt, kan makkelijk tot een onevenwichtig oordeel komen. Te weinig uitgebalanceerd en met onvoldoende oog voor proporties. Zijn deze punten van meer betekenis dan wat zich in de 'dag der kleine dingen' voordoet, in het christelijke leven in het gezin en in de gewone gang van zaken in de kerkelijke gemeente waarin we leven? Die kleine dingen zijn weinig opzienbarend, niet geweldig, maar toch ook niet zaken om geringschattend over te denken? En dat zeker niet als we de zaken geestelijk proberen te beoordelen: is in ons alledaagse gebrekkige menselijke doen en laten God met Zijn Geest aan het werk?

Ik ben van mening, dat we over het kerkelijk leven in de Gereformeerde Kerken veel positiefs mogen zeggen. Goed beschouwd is er heel veel om dagelijks heel dankbaar voor te zijn. Misschien zijn we teveel verwend om steeds weer verwonderd en dankbaar te zijn voor Gods goedheid: niet vanzelfsprekend, maar elke morgen nieuw.

Gods goedheid: elke morgen nieuw

Een goedheid die beschamend is als we letten op eigen slapheid en dwarsheid, waarin we Gods Geest zo vaak teleurstellen, dat het in menselijke verhoudingen al lang tot een verbreking van de contacten had geleid. Een goedheid voor ons persoonlijk leven en voor ons gemeenschappelijk leven als gemeente en kerken. Een goedheid die, goed bezien, juist ook door de mensen die om ons staan en door de kerkelijke activiteiten en structuren naar ons leven komt.

Ons kerkelijk leven kent rust. We hebben moeilijke perioden meegemaakt in onze kerkgeschiedenis, waar de blijdschap van het geloof telkens weer werd aangetast door verkeerde ontwikkelingen en pijnlijke beslissingen en de gevolgen daarvan. De kerkelijke rust die ons nu wordt gegund biedt een goed groeiklimaat. Er is veel echt geloofsleven te constateren. Er wordt iedere zondag trouw gepreekt voor meestal volle kerken. Het Woord van God wordt op zondag bediend en in de week verder naar de **gemeente** toegebracht door catechisatie en huisbezoeken. Veel gemeenteleden worden verder toegerust door bijbelstudie in verenigingsverband. Zij worden daarbij verder geholpen door de gereformeerde pers en vele publikaties.

De Gereformeerde Kerken kennen veel jeugd, die in de

kerk komt en zich op allerlei manieren bij de kerk betrokken weet. De catechisaties worden goed bezocht evenals de jeugdverenigingen voor de jongere jeugd. De meeste gereformeerde kinderen volgen gereformeerd onderwijs, waardoor ze te meer vertrouwd worden gemaakt met het Woord van de HERE en ook overigens in positieve zin kunnen opgroeien.

De leden van de Gereformeerde Kerken tonen veel inzet voor allerlei actie, die ten doel heeft het **Koninkrijk** van God te bevorderen, dat wil zeggen de heerschappij van de HERE te laten gelden op vele gebieden van het leven, zowel in bezinning als in praktische uitvoering. Zowel de kerkelijke organisatie als de gereformeerde organisaties daaromheen, bieden een hecht doortimmerde infrastructuur voor een gelovig leven en optreden op allerlei vlak. De kerken maken werk van hun zendingsopdracht; op veel plaatsen worden permanent of op gezette tijden evangelisatie-activiteiten ontplooid, waar zowel oud als jong zich bij laten inschakelen. Landelijk en plaatselijk is er aandacht voor het streven naar kerkelijke eenheid van wie in Christus bijeenhoren.

Zwakke punten

Naast deze positieve punten zijn ook zwakheden en gebreken te constateren.

Soms is er sprake van gearriveerdheid en oppervlakkigheid. **Sommigen** stellen vragen over de prediking: heeft ze altijd de juiste diepte? Is ze to **the point**? Brengt ze het Woord van God echt naar het leven van de gemeenteleden? Wordt het geloofsvuur er altijd door aangewakkerd? Is ze niet soms teveel voorspelbaar en daardoor minder bezielend?

En is de gemeente wel altijd goed bezig met bijbelstudie? Dreigt in het klimaat van secularisatie om ons heen de inhoud van ons geloof niet te worden uitgehold, zodat de werkelijkheid ervan lijkt te verdampen?

dreigt de werkelijkheid w n ons geloof te verdampen?

Met woorden erkennen wij wel, dat de Schrift gezag heeft over onze leer en ons leven, maar doen we dat ook metterdaad? Laten we elkaar toch teveel vrij en heeft de broeder gelijk, die ons leven een 'permissive society' noemde? Is er mee daardoor sprake van een innerlijke secularisatie, waardoor een zekere desintegratie optreedt: in het persoonlijk leven, dat dan niet meer gods-dienst uit één stuk is en in het gezamenlijk leven als gemeente, waar het individu ruimte voor een eigen weg vraagt, los van de gemeente-nu om hem heen en van de gereformeerde tradities?

We kunnen symptomen constateren van verzwakking van het kerkbesef en van relativering van kerk en belijdenis. Ook verzwakking van het historisch besef in het algemeen. Niet gehinderd door kennis van het verleden neemt men soms onbekommerd standpunten in die doordachte

vroegere principes niet honoreren. Velen hebben meer scholing gehad dan vroeger, maar is er ondanks dat sprake van verzwakking van het geestelijk onderscheidingsvermogen? De overtuiging die ten grondslag lag aan de opbouw van gereformeerde organisaties wordt minder algemeen gedeeld.

De leer van de Gereformeerde Kerken is goed, zeggen anderen, maar het leven van de leden van de kerk is slapper. De gereformeerde zede behoort grotendeels tot het verleden, terwijl daarvoor meestal geen nieuwe vormen in de plaats zijn gekomen. Enerzijds is er sprake van een zeker wetticisme en perfectionisme, anderzijds neigt de levensstijl tot gelijkvormigheid aan die van de wereld.

gezonde leer en gezond leven

Geeft de gezonde leer dan geen gezond leven? Is de leer van de Bijbel misschien toch minder bekend bij de doorsnee kerkganger? We zijn orthodox, maar is dat ook een doorleefde zaak van het hart, waarvan een kracht uitgaat ook voor een christelijk leven in de praktijk?

De deelname aan het werk van de oudere jeugdverenigingen is niet optimaal, kwantitatief noch kwalitatief. Jongeren die jarenlang een gereformeerde school bezochten, zetten zich na het behalen van hun eindexamen soms sterk af tegen wat opvoeding en onderwijs hun wilden meegeven. De vraag komt dan op: hebben zij zich een aantal jaren te weinig **kritisch** aangepast aan wat vanzelfsprekend leek, terwijl ze het zich niet echt eigen hebben gemaakt?

Gereformeerde studentenverenigingen lijken vaak magerder te functioneren dan voor de onderlinge toerusting van de leden wel wenselijk was. Soms heeft het de schijn dat er een tegenstelling groeit tussen theologen en dominees enerzijds en studenten en afgestudeerden in andere wetenschappen anderzijds.

Niet ieder is blij met het klimaat dat men in de kerken ervaart. Wordt er teveel voorgeschreven en te weinig aan de spontaniteit, inventiviteit en verantwoordelijkheid van de gelovigen overgelaten? Is er niet soms starheid en wantrouwen tegenover vragen over de plaats van de vrouw in de kerk, de liturgie, de missionaire taak van de gemeente? En roept deze houding van wantrouwen niet terecht onbehagen en frustratie op bij de vragenstellers, omdat de oude vormen een belemmering vormen voor een nieuw elan?

Tenslotte: naar buiten toe staan we niet altijd gunstig bekend. Zijn we vaak niet geneigd bij anderen vooral het negatieve te zien en niet het positieve? En is ons blikveld niet te eng?

Een bijbelse balans nodig

Zijn de negatieve elementen nu als de magere koeien die de vette van de positieve opeten? Voor een geestelijke, bijbelse balans moeten we ons laten richten door hoe de Bijbel spreekt.

In de kerk van **Korinthe** was heel wat aan de hand. Paulus verbloemt dat niet, maar zijn veroordelingen en vermaningen staan in het kader van een brief die begint met een dankzegging: de genade van God is aan de gemeentelieden geschonken, ze zijn in elk opzicht rijk geworden in Christus: in **alle** woord en **alle kennis**, ze komen ten aanzien van geen enkele genadegave tekort.

En wat Paulus schrijft, staat dan ook in het kader van het werk dat God met de gemeente doet en zal doen: hen doen standhouden tot het einde, zodat zij onberispelijk zullen zijn op de dag dat Christus terugkomt. Ze zijn geroepen tot gemeenschap met Christus en God is trouw om dat werk ook af te maken.

En hoe is het met de kerken in Klein-Azië, aan wie Johannes op **Patmos** brieven moest schrijven? Zij worden geprezen om trouw en gelaakt om veel dingen die God tegen hen heeft en opgewekt om te versterken wat dreigt te sterven. En dat steeds in het perspectief van een toekomst waarin Christus alle dingen goed zal maken, omdat de kerken Zijn werk zijn.

Gods Geest is intens in de kerken bezig

Als wij vandaag kijken naar de Gereformeerde Kerken, doen we er dan ook goed aan onze blik te laten scherpen door deze bijbelse bril.

Ten diepste is de kerk het werk van Gods Geest. De vele positieve elementen die we kunnen noteren in het leven van de vrijgemaakte Gereformeerde Kerken, mogen we dan ook zien als blijken dat God Zich intens met de kerken en hun leden bezighoudt. En als we de negatieve punten geestelijk bezien, onderkennen we daarin de invloed van de duivel, 'wiens gedachten ons niet onbekend hoeven te zijn' zoals Paulus zegt. Zijn aanvallen op de kerk lijken vandaag niet zozeer uitwendig te zijn, maar inwendig, gericht op verzwakking van de innerlijke kracht, op uitholling en demotivatie.

Ons signaleren van zwakheden en gebreken en ons bestrijden daarvan, moet echter in het kader staan van onze dankbaarheid voor het vele goede dat God ons als kerken en gelovigen telkens weer geeft. We worden vermaand bij alles onze wensen door gebed en smeking **met dankzegging** bekend te laten worden bij God. Dat heeft zijn gelding voor als we met God spreken over de zorgen die we kunnen hebben in de kerk. Het moet ook zijn gelding hebben wanneer we daarover met elkaar spreken of erover schrijven.

De kerk in het klimaat van de tijd

De Gereformeerde Kerken staan in het klimaat van de

cultuur van de negentiger jaren van deze eeuw. Dat klimaat ademen we in, elk voor zich in eigen maatschappelijke situatie en ook allen samen als gemeenten van Christus in deze tijd.

We zijn geneigd de invloed van dat klimaat waarin we leven in de eerste plaats als iets negatiefs te zien. We kunnen wijzen op negatieve elementen van de culturele ontwikkelingen als individualisering, en terecht. Maar ook op positieve kanten kan gewezen worden. Grotere individualisering brengt ook **sterkere** persoonlijke ontplooiing mee, die het leven rijker kan maken en verantwoord is als ze gecombineerd wordt met verantwoordelijkheid voor de anderen en de wereld om ons heen.

Het is niet eenvoudig om hier een scherp beeld te **krijgen** en daar vervolgens adequaat op te reageren, maar van veel aspecten van de hedendaagse cultuur (in de brede zin van het woord) kun je zeggen, dat je daar goed en verkeerd mee om kunt gaan.

De tijden veranderen en wij met hen: we leven vandaag, en dat brengt met zich mee, dat we geneigd zijn andere accenten te leggen en dingen anders te beleven dan een halve eeuw geleden. Is dat winst of verlies? Dat hangt af van het criterium dat je bij je beoordeling gebruikt. En dat criterium mag ontleend worden aan de Bijbel, het eeuwig evangelie, dat een woord is voor alle volken, tijden en toestanden, om met **Herman Bavinck** te spreken.

het eeuwig evangelie is een woord voor alle volken en tijden

Als zich in de cultuur waarin wij leven verschuivingen voordoen, zullen we die met dat criterium moeten beoordelen. En op grond daarvan al of niet 'met onze tijd meegaan'. Voor sommige veranderingen kun je dankbaar zijn. Tegen andere ontwikkelingen zullen we ons moeten verzetten. En in beide gevallen niet de koers van de kerk laten bepalen door hoe de wind in het algemeen waait. Maar samen zoeken naar de richting die het kompas van de Bijbel wijst in de stromingen van de tijd. En **zonodig** in verzet gaan tegen de tijd.

Verschuivingen in onze cultuur

Wat zijn nu eigenlijk de veranderingen in onze cultuur? En is de aard van die veranderingen zo dat we van een omslag in de cultuur kunnen spreken? We komen deze term vaak tegen, maar ik heb mijn twijfels. Zijn de veranderingen niet meer een kwestie van geleidelijke verschuivingen dan van een vrij plotselinge wijziging?

Jan en **Annie Romein** zagen op het vorige breukvlak van twee eeuwen een overgang van rationalisme naar irrationalisme. **Ortega y Gasset** was van mening dat Europa in de voorbije eeuwen de rede had ontdekt, maar dat het in deze eeuw voor de opdracht stond de grenzen van die rede te zien. De laatste decennia nemen postmodernistische visies afscheid van het vertrouwen in de rede dat sinds de

Verlichting zo allesbeheersend is geweest en zonder hetwelk ons leven vandaag er totaal anders uit zou zien. In wetenschap en techniek en in onze brede cultuur varen we nog wel steeds blind op de rede. Maar in de grotere vragen van zingeving zoeken we het vandaag bij allerlei irrationele new-age-filosofieën. Niet bij het christelijke geloof, want – wonderlijke kronkel – een mens van vandaag kan niet meer geloven in de bijbelse boodschap, omdat die voor de moderne rede geen stand kan houden. Verwarrende meersporigheid in onze god-loze cultuur!

twijfels aan de rede

De ontwikkelingen van de cultuur laten gedurende deze eeuw al schuivende panelen zien. Verschuivingen van een rationeel naar een meer irrationeel denken. Een toenemend besef van de beperkingen van de menselijke rede en een twijfel aan de mogelijkheid een overzicht te **krijgen** van het geheel. Een overgang ook van een metafysisch denken naar een meer functioneel denken: we zijn niet zo zeer geïnteresseerd in wat iets is als wel hoe het werkt.

Samenhangend met deze verschuivingen zien we de pendel bewegen van nadruk op het objectieve, voor allen geldende, in de richting van het **subjectivisme**: wat vind ik persoonlijk van de dingen?

Omslag in spiritualiteit

Een analyse van verschuivingen op het geestelijk vlak biedt prof. **Van 't Spijker** in het hoofdstuk Tussenbalans in het onder zijn redactie verschenen boek **Spiritualiteit**. Vroomheid of spiritualiteit omschrijft hij als de reactie van de mens op Gods openbaring, waardoor de mens tot in het diepste van zijn wezen voor God komt te staan en tot in alle dimensies van zijn leven zich daarvan bewust is en daaraan uitdrukking geeft.

In deze menselijke reactie op Gods openbaring is een verandering gaande. Van 't Spijker spreekt over een omslag in de spiritualiteit. Hij citeert daarvoor **Berkhof**, die vanaf de jaren '60 een diepgaande wisseling ziet optreden in wat hij het levensgevoel noemt (voor de liefhebbers: van fenomenologie naar empirisme, van existentialisme naar structuralisme, van denken vanuit het midden naar grensverleggend denken aan de omtrek, van 'Wesenschau' naar 'research').

In de theologie komt in plaats van een denken van boven af een denken van beneden af. Over de hele linie wordt een sterker accent gelegd op de ervaring. Niet de openbaring staat voorop, maar de menselijke ervaring. Objectieve factoren als kerk, Schrift en openbaring worden als minder belangrijk gezien dan dat wat de mens beleeft. Het gaat de mens om een spiritualiteit van wat men elke dag beleeft. Een geestelijke leer wekt geen interesse als ze geen middelen aan de hand doet om de dagelijkse werkelijkheid beter te verstaan en aan God te wijden.

hoe wijden we ons dagelijks leven aan God?

Volgens **Berkhof** is in de na-oorlogse tijd een nieuw type mens ontstaan: autonoom en gesecculariseerd. Deze moderne mens kan niet meer worden bereikt als wij van **bovenaf** blijven denken. Je kunt hem alleen ontmoeten als wij mee opwandelen in zijn eigen levensklimaat.

De verschuiving in het levensgevoel is ook te constateren bij **Berkouwer**, die komt tot een protest tegen het objectivisme en slechts vanuit de geloofshouding wil spreken. Volgens Van 't Spijker heeft in de gereformeerde theologie (in de synodaal Gereformeerde Kerken) een omslag plaats gehad '*van het kerkelijke autoriteitsdenken naar de vrije expressie van de religieuze subjectiviteit*'.

Het is in deze nieuwe situatie dat velen zo geboeid zijn door het algemeen betwijfeld geloof van **Kuitert**.

Een stap verder gaat **Wiersinga**. Hij zet zich af tegen een '*apriori-geloof*' en kiest voor een '*onderweg-geloof*', dat geen onderbelichting wil geven van de levens- en geschiedenisweg waarop wij ons bevinden.

De moderne manier van geloven kent een verdiepte belangstelling voor zelfbeleving en zelfverwerkelijking. Er is een verhoogde gevoeligheid voor kwetsbare, menselijke relaties en een scherpere sociale **opmerkingsgave**. Ook is er een scherper gevoel voor bescherming van en zorg voor de natuurlijke en historisch gegroeide omgeving. Men heeft een groeiende overtuiging, dat een algemeen bindende ethiek nodig is wil de mensheid overleven.

Tussen het oude apriori-geloof en het nieuwe **onderweg-geloof** ligt een diepgaand verschil. Er is sprake van een heel andere geloofservaring.

Vervolgens gaat Van 't Spijker in op de Gereformeerde Bonds-publikaties **Open Brief** en **Open Boek** van enkele jaren geleden. Omdat de cultuur om ons heen verandert, komt ook op een sluipende manier een veranderde spiritualiteit in de gemeenten binnen. Ook waar aan de buitenkant de dingen nog bij het oude blijven, komt daar innerlijk een ander levensgevoel. Zo komen twee werelden hoe langer hoe meer tegenover elkaar te staan: die van de kerk, waar de oude patronen nog steeds in stand worden gehouden en die van het dagelijks leven, waarin steeds minder sprake is van een harmonie met wat op zondag gebeurt.

Het sterkst doet deze spanning zich voor in de gezinnen der gelovigen. Is het geestelijk leefklimaat, waarin onze gezinnen ademen, nog wel afgestemd op de sfeer die de kerk wil oproepen? Kunnen we die twee werelden weer met elkaar in harmonie brengen?

Van 't Spijker geeft ook een antwoord op deze vraag: **gereformeerde vroomheid zal zich moeten richten naar de Schriften**. Daarbij is de grote vraag: welk gezag hebben zij over ons hart en leven? Dat moet meer formeel zijn:

we geven ons eraan gewonnen omdat de Heilige Geest ons overtuigt: hoe waar is wat wij lezen! Het verstaan van de Schrift is dan een zaak van zeer persoonlijk gegrepen zijn. En een leven uit de Schriften is dan niet anders dan leven uit en naar de Geest.

Ik denk dat we in deze richting ook het antwoord moeten zoeken op de vragen die ons verder bezig zullen houden.

G.J. van Middelkoop

LOOPT U MOEILIK?

WEERHEIM

WEET ER KAAD OP!

Electro-scooters, div. modellen

Thuiszorg-hulpmiddelen

Verhuur-Verkoop-Nieuw-Gebruikt

Nieuw vanaf f 4950,- compleet

Laat u deskundig voorlichten. Vraag vrijblijvend inl.
Desgewenst demonstratie aan huis.

Showroom Stationsweg 183, 3771 VG Barneveld.

Tel. 03420-12763. Rijswijk-Delft, Tel. 015-146328

UITGESPROKEN GELOOF.

Een pleidooi in vraag en antwoordvorm voor de gereformeerde katholieke leer over de Kerk.

Door J. Hoorn v.d.m.

ISBN 90-801372-1-9 156 pagina's met tekstregister.

Uitgave: Stichting Sola Scriptura, Oude Haven 26, 2871 DJ Schoonhoven

Verkrijgbaar door overmaking van f 26,00 (incl. verzendkosten) op gironummer 71889 t.n.v. Stichting Sola Scriptura.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

AFSCHEID

DR. A.N. HENDRIKS

Op 20 mei j.l. nam dr. A.N. Hendriks afscheid als universitair docent aan de Theologische Universiteit in Kampen. Bij die gelegenheid werd hij o.m. toegesproken door de president-curator ds. C.J. Smelik. Bij zijn goede woorden en wensen sluiten wij ons graag **aan!**

Redactie

Zeer geachte dr. Hendriks,

Graag wil ik een enkel woord tot u richten, nu u vanmorgen, aan het einde van deze cursus, uw arbeid als universitair docent **aan** onze opleiding afsluit. Dit woord spreek ik namens de gehele universiteitsgemeenschap, alsook namens de kerken van wie u indertijd de **onderwijsopdracht** ontving.

Laat ik mogen beginnen in herinnering te roepen een geheel andere arbeid, die u in het midden van die kerken verrichtte, namelijk uw praesidiaat van de Generale Synode van Spakenburg-Noord in 1987. Dat praesidiaat, waaraan de afgevaardigden van toen, de kerken samen, maar ook u persoonlijk, zulke goede herinneringen bewaren, had – naast vele andere facetten – **een** bijzonder karakter omdat u vele toespraken moest houden tot de gaande en de komende man aan onze Universiteit.

U sprak een In Memoriam uit over lector M.K. Drost. U sprak afscheidswaarden tot de geëmeriteerde hoogleraren J.P. Lettinga, J. Kamphuis en D. Deddens.

Maar ook was het uw taak om welkomstwaarden te spreken namens de kerken tot nieuw benoemde docenten. Het komt erop neer, dat u meer dan de helft van het huidige docentenkorps successievelijk hebt toegesproken!

Het waren: de hoogleraren B. Kamphuis, J.A. Meijer, K. Veling, M. te Velde en F. v.d. Pol, en de universitaire docenten G. Kwakkel, C. Bijl en M.E. Hoekzema. Terwijl dan nog een toespraak tot C.J. Haak moest ontbreken, omdat de geluidsinstallatie van de Noorderkerk in Spakenburg net niet Irian Jaya kon bereiken.

Al deze toespraken nalezend in de Acta, werd ik weer getroffen door uw grote **kennis** van al de betrokken vakgebieden van de theologie. U wist voor iedere betrokken docent het gewicht van zijn onderwijsopdracht encyclopedisch **aan** te geven.

Maar, dr. Hendriks, toen was u op de synode van Spakenburg-Noord **zèlf** aan de beurt om toegesproken te worden, want deze synode benoemde u tot universitair docent in de Poimeniek. Die toespraak tot u werd uitgesproken door de assessor van de synode, uw en onze vriend en broeder ds. T. Dekker, nu rustend van zijn arbeid bij de

Here. Hij memoreerde op de synode van 1987 dat u reeds zes jaar als een 'nomade' (zoals Dekker het uitdrukte) onder de bevolking van de hogeschool verkeerde, maar dat gelukkig thans door de synode uw positie en arbeid in vastere structuren werden vastgelegd.

En u mocht u na die zes jaren nog zeven jaar als universitair docent uw arbeid vermachten: dertien jaar in totaal aan onze academie.

De nieuwe studie-opzet, waarbij met name de **praktijk**-component een geheel andere invulling kreeg, bracht met zich mee een grote verandering voor de werkgroep **poimeniek**, zodat de Generale Synode van **Ommen** besloot om na de cursus 1993-1994 op andere wijze dan tot nu toe, van uw diensten op dit vakgebied gebruik te maken.

Ondertussen betekent dit dat u in de afgelopen 13 jaren pionierswerk hebt verricht in en voor onze opleiding. U stond voor de niet geringe taak om invulling en gestalte te geven aan het fenomeen van de pastorale vorming van de aanstaande predikanten. Samen met uw medewerkers is het u gelukt om het voorzichtige begin te laten uitgroeien tot een wezenlijk bestanddeel van de opleiding.

U hebt vakbekwaam en deskundig aan de studenten de weg gewezen op het veld van de poimeniek. Vanuit uw brede **pastoraatservaring** wees u hen ook op de voetangels en klemmen waarvoor zij zich moeten hoeden op dat veld. Vooral ook mocht u bij hen overbrengen de liefde voor het herdersambt, in trouw, geduld en zelfverloochening.

In de eindeloze gevarieerdheid van situaties waarin pastorale zielszorg gevraagd wordt, hebt u vanuit de Heilige Schrift duidelijk willen maken hoe de Here wil dat de herders de kudde weiden en verzorgen.

Tientallen predikanten, die nu in de pastorie voor allerlei problematieken geplaatst worden, zullen u dankbaar zijn voor uw instructief onderwijs en kundige begeleiding.

De academie en de kerken die haar in stand houden, zeggen u hartelijk dank voor alles wat u als '**pionier-poimenist**' in deze jaren hebt gedaan ter wille van het **herderswerk** in de gemeenten.

Omdat we weten dat het vak Poimeniek de bijzondere liefde van uw hart heeft, vleien we ons met de hoop, dat u uw auteursarbeid juist op dit gebied zult voortzetten. Onze God geve u daartoe leven en gezondheid.

Uw bijdrage aan de pastorale vorming kreeg ook gestalte – ik wil het in dit uur niet onvermeld laten – in de pastorale meditaties over enkele psalmen. Ze verschenen van uw hand in het blad Dienst.

De psalmen spraken u aan, en u wilde er uw **mede-ambtsdragers** mee aanspreken. Een **schonere** coöperatie is niet denkbaar.

U zette boven deze meditaties: 'Uit de praktijk van de godsvrucht'. Dat is poimeniek in optima forma. Het is een geschenk van de Heilige Geest.

De universiteitsgemeenschap en de kerken die u riepen, zullen met grote dank aan de HERE terugdenken, aan wat Hij in u, dr. Hendriks, schonk voor de opleiding tot de dienst des Woords in Kampen.

C.J. Smelik

Luisteren naar een preek: een kunst

Prof. **K. Runia** schreef in het *Centraal Weekblad* van 6 mei over goed preken en goed luisteren naar de preek. Beide zijn een kunst. Bij het spreken en luisteren doen zich verschillende communicatieprocessen voor. Komt alles wel over? En als dat niet zo is, waar ligt dat dan aan? Een paar citaten:

Veel van wat door de dominee gezegd wordt komt niet eens bij de hoorder binnen! Soms is de ingang volkomen geblokkeerd. Dat kan aan het begin van de preek gebeuren, maar ook verderop in de preek. Soms duurt de blokkade maar kort en pikt de hoorder even later de draad weer op. Soms kan het een hele poos duren en ben je de draad 'kwijt'.

Wat is de oorzaak van deze blokkade?

Het kan aan de hoorder **zelf liggen**. Hij of zij is bijv. te moe of te slaperig. Het kan ook op het meer emotionele vlak liggen: we zitten zo vol andere dingen dat de deur gewoon gesloten blijft. We hebben bijv. zorgen in ons gezin of in ons werk, of we moeten de komende week een belangrijke beslissing nemen. Dat alles houdt ons zo bezig dat we eigenlijk niets horen. In zo'n geval kan een dominee nog zo z'n best doen, het geeft allemaal niets. Deze factoren kunnen zo hardnekkig zijn dat ze het mees- te of soms zelfs alles blokkeren.

Maar het kan ook aan de predikant liggen. Zijn verhaal kan zo ingewikkeld zijn dat de hoorder, die toch echt z'n best doet, het niet volhoudt en na een poosje afhaakt. Het kan ook de voordracht zijn. De preek is zo saai dat je je gedachten er onmogelijk bij kunt houden. Je komt bijna in een soort hypnotische toestand terecht, waarin alles bij je langs gaat.

In dit laatste ligt natuurlijk een belangrijke vingerwijzing voor elke predikant. Hij of zij moet de boodschap zo opbouwen en formuleren dat de gemeente haar gemakkelijk kan volgen. Er mogen geen 'paardesprongen' plaats vinden, maar er moet een goede 'logica' in het verhaal zitten. Er is geen ruimte voor eendeloze herhalingen, maar er moet vaart in zitten. Als een bepaalde gedachte afgehandeld is, moet er een nieuwe komen. Er zijn geen slechter preken dan saaie preken! Daarom is een goede voordracht ook zo belangrijk.

(...)

Het lijkt me erg belangrijk voor een predikant om met dit alles rekening te houden. Hij (zij) zal zijn (haar) best moeten doen om de mensen direct **aan** te spreken. Een lang en ingewikkeld betoog heeft blijkbaar in onze tijd van de 'beeldcultuur' maar weinig effect. Hij zal moeten proberen zo te spreken dat de mensen in de kerk zich toegesproken voelen; dat ze het idee hebben: het gaat hier om mijn leven. Hij zal vooral ook moeten proberen ze geestelijke steun mee te geven, zodat ze er weer tegenaan kunnen.

Verder geldt ook van de preek: de gestage druppel holt de steen uit. Ook al blijft er vaak maar een klein beetje hangen, vele beetjes vormen op den duur een heel grote en hoge hoop!

Leren vertrouwen op God

In het nummer van 13 mei-van hetzelfde blad lezen we een artikel van dr. **H.R. Juch** over geloofsopvoeding. Geeft de Bijbel ook bepaalde richtlijnen voor een gelovige opvoeding?

Wat leert het kind in Israël, wanneer we naar de godsdienstige

opvoeding kijken? Het valt aan te geven met de woorden die Jezus gebruikt als Hij de wet samenvat. Aan de ene kant moet het **kind** leren God lief te hebben en aan de andere kant staat de naastenliefde op het programma. **Sommigen** geven aan dat deze twee geboden weer met één woord weergegeven kunnen worden, namelijk met de term 'de vreze des Heren'. Die blijkt uit het godsdienstige leven, de verering van God **aan** de ene kant. Daarnaast komt die vreze des Heren uit in het alledaagse leven van de mens. De vreze des Heren zien we in de relatie van de mens tot God die de verhouding van de mens tegenover zijn naaste weer **beïnvloedt**. Het doel van de opvoeding in het Oude Testament is de 'vreze des Heren'. Dit is niet speciaal een opdracht voor de priesters of andere ambtsdragers, maar voor de ouders tegenover hun kinderen. God sprak tot Mozes: 'Roep Mij het volk samen, dan zal Ik het mijn woorden doen horen, opdat zij leren Mij te vrezen alle dagen, dat zij op de aardbodem leven, en opdat zij het hun kinderen leren' (Deuteronomium 10: 4).

Dit valt uiteraard op de beide genoemde wijzen uit te werken. Er moet inhoud aan die vreze des Heren gegeven worden, zowel wat de verering van God betreft alsook wat betreft de dienst aan de medemens. Het woord 'trouw' aan God is een veelzeggend woord dat in onze dagen wel eens te veel verzwegen wordt. Ook het woord dankbaarheid mag misschien wel eens wat meer accent krijgen. Over onze verhouding tot de medemens wordt vandaag veel gezegd en geschreven. Maar over de fundering daarvan in de daden van God jegens mij wordt vaak niet al te veel gezegd. Deze fundering is, vind ik, voor de jongere generatie vandaag echter van groot belang. Op dit punt ligt een groot verschil in het humanistische en het christelijke denken.

(...)

Dit brengt mij op het laatste punt: ook in het Oude Testament is het doorgeven van de verhalen van groot belang. Ik denk aan Psalm 78: 'Hetgeen wij gehoord hebben en weten, en onze vaders ons hebben verteld, dat willen wij voor hun kinderen niet verhelden; wij willen vertellen aan het volgende geslacht des Heren roemrijke daden, zijn kracht, de wonderen die Hij gewrocht heeft, ...opdat het volgende geslacht die zou kennen, de kinderen die geboren zouden worden, dat zij zouden opstaan om ze te vertellen aan hun **kinderen**; opdat die hun vertrouwen op God zouden stellen'.

Waarom zou ik de verhalen over God aan de kinderen vertellen? De psalmdichter laat er geen misverstand over bestaan. Mede op grond van die verhalen leer ik op God te vertrouwen. In dat kader staat ook de bijbel zelf. In het Oude Testament bezitten we een reeks teksten die het verhaal vertellen van God en mens, opdat wij en onze kinderen op die God leren vertrouwen. Dat betekent dat wij die verhalen niet moeten laten verstommen, maar moeten doorvertellen aan onze kinderen, opdat ook zij ze weer kunnen doorgeven aan hun kinderen. Zo heb ik God leren vertrouwen en zo mag ik het op mijn beurt mijn kinderen leren.

G.J. van Middelkoop

Beroepen te Almelo: C.J. Harryvan te Lemele/Lemeler-veld; te Assen-Zuid en te Rouveen: H.M. Smit te Uithuizermeeden; te Bedum: G. Zomer Jzn. te **Spakenburg-Zuid**; te Bunschoten-Oost: A.M. de Hullu te Rozenburg; te Creil i.c.m. **Nagele**: G.O. Sander, kand. te Arnhem; te Lutten, Maassluis i.c.m. De Lier en te Zaandam: G.J. Klapwijk, kand. te Kampen.

Toegelaten tot de dienst des Woords door de classis Appingedam: J. Geelhoed, kand. te Kampen, beroepen te Appingedam.

Aangenomen naar Monster: R. Heida te Valkenburg i.c.m. Katwijk;

naar Guelph (Can. Ref. Church Ontario): A.J. Pol te 's-Gravenhage-Zuid (zendeling-docent voor de Ger. Kerken op Sumba/Savu).

DOCTORAAL EXAMEN

Aan de Theologische Universiteit te Kampen slaagde voor het doctoraal examen (oude stijl) Joh. de Wolf te Wezep.

INTREDE

Ds. F.H. Folkerts deed op 22 mei intrede te Zwolle-Centrum na de bevestiging door ds. B. Luiten; nieuw adres: Ravelstraat 9, 8031 DC Zwolle, **n** (038) 547072.

JUBILEUM

Ds. J. van Dijk 45 jaar predikant

Op 15 mei jl. was het 45 jaar geleden dat ds. J. van Dijk, emeritus-predikant te Hardenberg, in het ambt werd bevestigd.

Jan van Dijk werd 14 april 1919 te Uithuizen geboren. Na het gymnasium studeerde hij aan de Theologische Universiteit te Kampen. Op 15 mei 1949 werd hij te **Gees** (Dr.) bevestigd. Daarna diende hij de plaatsen **Waardhuizen** (1952), **Nijkerk** (1957), **Nagele** (1964), **Uithuizen** (1967) en **Ommen** (1970), waarna hij op 14 mei 1984 met emeritaat ging. Ds. Van Dijk was lid van enkele classica-le en provinciale deputaatschappen, bestuurslid van de Ger. Omroepverenigingen medewerker van het blad van deze vereniging.

Ds. D.T. Vreugdenhil 25 jaar predikant

Op 25 mei was het 25 jaar geleden dat ds. D.T. Vreugdenhil door zijn vader in de Geref. Kerk van Oldehove in het ambt van predikant werd bevestigd met de tekst uit Hand. 2 : 3: 'en er vertoonden zich tongen als van vuur, die zich verdeelden, en het zette zich op een ieder van hen'. Dominee **Vreugdenhil** is op 22 februari 1944 geboren. Na Oldehove werd hij in 1972 verbonden aan de kerk te Rijsburg voor de missionaire dienst op Curaçao. In 1982 werd hij predikant te **Berkel** en Rodenrijs en sinds 1988 te Emmen.

PREEKVOORZIENING

Na het vertrek van ds. De Kimpe en het plotseling overlijden van ds. **Bosma** is de gemeente Axel volledig vacant, wat sinds 1925 niet meer is voorgekomen. Daardoor is er een probleem rond de preekvoorziening. Predikanten worden verzocht contact op te nemen met mevr. J.M. Folmer-Faas, **a** (01155) 61751.

Ds. GA. Snip, predikant van de Can. Ref. Church in Lincoln, verblijft in ons land. Zijn adres is: Groningerweg 94D, 9766 TR **Eelderwolde** (Dr.). Voor preekafspraken: **n** (050) 264030.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Amersfoort-Centrum * **Diaconie**: C. Boonstra, **Verdiweg** 351, 3816 KK Amersfoort (p. 103).

Assen-Zuid * **Diaconie**: G.P. Hommes, Nic. Beetslaan 28, 9405 BE Assen **a** (05920) 59027 (p. 64).

Emmeloord * **Scriba**: W. Dunning, Rijnstraat 23, 8303 WH (p. 83).

Emmen * **Emeritus-predikant**: dr. P. van Gurp, **Luukmanserf** 20, 7722 AC Dalfsen, **a** (05293) 5245 (p. 15 en 66).

Enschede-West * **Kerkeraad**: Lindestraat 75, 7545 MB Enschede, **n** (053) 324773 (p. 74)

Hattem * **Vacature predikant**: Derde predikantsplaats; **Scriba**: J. Visser, **Maeskamp** 11, 8051 MH, **n** (05206) 42713 (p. 97).

Den Helder * **Diensten**: Morgenster, drs. **Bijlweg** 9: 09.45 en 16.45 uur, **n** (02230) 60139 (p. 117).

Houten * **Diaconie**: P. Westendorp, **Dukaatslag** 59, 3991 TB (p. 111).

Leek * **Kerkeraad**: Postbus 163, 9350 AD Leek; **Scriba**: W. Keegstra, **Hofstede** 24, 9356 BP Tolbert, **n** (05945) 14153 (p. 45).

Rijsburg * **Scriba**: P. Flach, **De Ruyterstraat** 47, 2231 RT, **a** (01718) 20458 (p. 128).

Ten Boer * **Scriba**: D.P. Johannes, **Leeuwerikhof** 5, 9791 GJ, **a** (05902) 2237; **Preekvoorz.**: B. Oosterhoff, **Boersterweg** 14, 9791 HE, **a** (05902) 1603 (p. 37).

Westeremden * **Kerkeraad**: **Scriba**: T. Bol, **Lellensterweg** 6, 9921 PJ Stedum **a** (05965) 1724 (p. 38).

DIAKONALE CONFERENTIE

Op zaterdag 11 juni 1994 zal de 102e Centrale Diakonale Conferentie van de Gereformeerde Kerken in Nederland plaatsvinden. De agenda ziet er als volgt uit: Na opening, mededelingen, verslag van de penningmeester en bespreking van de ingezonden vragen worden referaten gehouden: K. Serier over 'Verre naasten komen elkaar tegen' en A.A. van Weringh over 'De vreemdeling die in uw steden woont', waarna bespreking. Na de pauze met broodmaaltijd volgt bespreking van Centraal Diakonaal

Steunpunt en is er de mogelijkheid vragen te stellen aan diverse instellingen, waarna besprekingen door deze instellingen volgt en – na de rondvraag – de sluiting. De conferentie wordt gehouden in de Rehobothkerk, Dirk Staalweg 43 te Ermelo.

PERSBERICHT

International Theological Congress

Het Internationaal Theologisch Congres trekt nu al belangstelling uit zeventien landen uit alle werelddelen. Reeds tachtig deelnemers hebben zich aangemeld. Het zal gehouden worden van 20 tot 24 juni a.s. te Noordwijkerhout. Thema: 'De vitaliteit van de gereformeerde theologie'. Dit zal worden belicht onder het aspect van de dogmatiek (prof. R.B. Gaffin, Verenigde Staten), het Schriftgezag (prof. J. van Bruggen, Kampen), gemeentepbouw (prof. W.D. Jonker, Zuid-Afrika) en kerk en samenleving (prof. Son Bong-ho, Zuid-Korea). Daarnaast zullen 23 workshops over uiteenlopende onderwerpen worden gehouden. De organisatie is op initiatief van de Theologische Universiteiten te Kampen (Ger. vrijg.) en Apeldoorn (Chr. Ger.) en het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap. Aanmelding op het adres van het comité IThC, Postbus 5026, 8260 GA Kampen. De prijs is f 800,- (f 900,- voor een eenpersoonskamer), waarbij logies, maaltijden enz. zijn inbegrepen.

Internationaal WijsbegeerigSymposium

In augustus organiseert de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte voor de vijfde maal een Internationaal Wijsbegeerig Symposium, wat plaatsvindt van 22 tot en met 26 augustus te 'Bovendonk' in Hoeven. Het thema is: 'Christian Philosophy at the Close of the Twentieth Century'. Een aantal vooraanstaande filosofen zal ingaan op het reformatorisch-wijsgerig denken, zoals dat in deze eeuw tot ontwikkeling is gekomen. Het symposium staat mede in verband met de herdenking van prof. dr. H. Dooyeweerd (1894-1977), die honderd jaar geleden werd geboren. Zijn werk zal dan ook uitvoerig belicht worden. Op het programma staan 14 'main-lectures' en ca. 30 workshops. Tot de sprekers behoren de professoren doctoren: H. Hart, J. van der Hoeven, G. Glas, S. Griffioen, N.P. Wolterstorff en prof. dr. ir. E. Schuurman.

Prof J Kamphuis
Godsvrucht – een kracht
Antwoord aan de secularisatie

Een rode draad in hedendaags pastoraat de strijd tegen secularisatie Prof Kamphuis beschrijft op praktische wijze de godsvrucht, ofwel de oefening van de christelijke deugden, als krachtig wapen in die strijd.

88 pag., paperback, f 10,90

Ds. M.J.C. Blok
Je staat er niet alleen voor
De ongehuwde in de gemeente

De 'ongewild ongehuwde' hoort erbij. Maar hoe gaat dat in de praktijk? Informatie over vele facetten van het ongehuwd-zijn: vereenzaming, de seksualiteitsbeleving, het huwelijksbureau. En natuurlijk: het pastoraat.

96 pag., paperback, f 11,50
Verkrijgbaar in de boekhandel

Ds. E.A. de Boer

**Absalom,
mijn zoon, mijn zoon!**

Een dikke, open brief aan jongeren en ouders tussen vervreemding en bekering, vreugde en verdriet. Een jonge predikant laat zijn hart spreken over kerkverlating en de vervreemding die daaraan vooraf gaat. Kritisch en opbouwend. Een goed cadeau!

184 pag., paperback. f 19,50
Verkrijgbaar in de boekhandel

Oosterbaan & Le Cointre b.v.
Postbus 25, 4460 AA GOES
tel. 01100 - 15591